

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

<p>A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven. Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). Hirdetések díja: <i>Benn a lapban</i> egész oldal 8 frt, féoldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; <i>a borítékon</i> egész oldal 4 frt, féoldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 krajcár.</p>	<p>Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.</p>
---	---	---

V á l a s z

nagyságos Ujfalussy Béla és nagytiszteletű Erőss Lajos uraknak.

Hálás szívvel köszönöm Önöknek, mélyen tisztelt uraim, azon hitrokoni szives jóindulatot, mely ezen becses Lap közelebbi számaiban megjelent cikksorozatamra ugyanezen Lap folyó évi 4-dik és 6-dik számaiban adott nagybecsű és nagyértékű válaszukból felém sugárzik. Kálvinista egyházi irodalmunk két ily kitünős általános tisztelt munkásának kedvező hajlandóságát felettébb nagy kincsemül tekintem s azt azon eszközökkel megtartani, melyekkel megszerezni szerencsés voltam, mind végig buzgón igyekezem.

Nagytiszteletű *Erőss Lajos* úrnak külön meg kell köszönnöm azt is, hogy szerény cikkemnek nyilvánossá tételére buzdított; mert nemcsak az ő és *Ujfalussy* úr válaszából, de hitfelekezetünk számos kitünőségének részint előszóval, részint írásban velem közölt, s e helyen is ezennel hálásan megköszönt — véleménynyilvánításából okom van azt hinni, hogy gyenge szavam nem hagzott el a pusztában, hanem sok rokon-lélekben visszhangra talált, a mint különben erről nagytiszteletű *Erőss* úr is biztosít válaszában.

Ezen köszönetem kifejezése után, engedjék meg mélyen tisztelt uraim! hogy együttesen válaszoljak Önöknek, igaz kálvinista meggyőződéstől rogyogó — s különösen az *Erőss Lajos* úr feleletét illetőleg — hódoló tiszteletre s legnagyobb elismerésre kötelező dogmatikai tudományos ismerettel büvölködő, a sírok kivilágítása s a halottak emlékünnepe iránt nyilvánított *óhajomtól* eltérő s azt elítélő feleletükre.

Jól tudtam, hogy cikkemnek ez a legkönynyebben sebezhető része s eredeti dolgozatomból ez hiányzott is. Hogy miért vettem ezt fel az átdolgozás közben: az alább említendőkből ki fog tűnni.

Azt hiszem, ha egyéb eredménye nem is lesz ezen irányban való *óhajnyilvánításomnak*, mint az *Erőss Lajos* úr válasza: azon lelki élvezet, melylyel azt mindnyájan olvastuk s azon tanulás, melyet abból sokan meríthettünk, a legpuritánabb kálvinista előtt is mentségemül fog szolgálni.

Arra nézve, mélyen tisztelt uraim! nincs közöttünk nézet-eltérés, hogy *a sírok kivilágítása s a halottak emlékünnepe ellenkezik a puritán protestáns, mondjuk kálvinista, felfogással*. Ezt én is állítottam cikkemben. Az óriási eltérés ott van közöttünk, hogy míg én a halottakról való megemlékezés napjáni sir-kivilágítás terjedését egészen a nép kedélyére biznám s csak örvideni tudnék, ha az általános elterjedne: addig *Ujfalussy* úr ezt a *kálvinismusra halált hozó méregnek tekinti*, *Erőss* úr pedig azt mondja, hogy *nem jól cselekszi, a ki kálvinista létére meghódol a nagy fontosságú dogmatikai kérdésekkel összefüggő, hamisítatlan katolikus szokás előtt*.

Hogyan! hát akkor, midőn teljes lelkemből és minden erőmből azon igyekeztem, hogy hön szeretett kálvinista egyházunk bajainak gyógyszerét megtaláljam, annyira eltévedtem volna, hogy halált hozó mérget is ajánlottam. *Ujfalussy* úrnak ezen véleménye után újra és újra megfontoltam a dolgot s azon meggyőződésre jutottam, hogy az általam javasolt szer *nem gyorsan ölő mérleg s így ha a mérgezés tünetei béállnának is, elég idő van, ellenszer alkalmazására*.

Megengedi nekem *Ujfalussy* úr, ha egy másik példát idézek az orvosi tudomány köréből mely tudománynak a theológiával való szoros összeköttetését különben is azért hiszem és vallom, mert mind kettő *Istenhez*, az okok legfőbb okához, a mindenség teremtőjéhez vezet, ki csodálatos dolgok cselekedője (II. Mózes 15, 11.),

melyek titkaiba sem görcső, sem vegyelemzés, sem Röntgen-sugár, sem semmi emberi tudomány be nem hatolhat, kihez egyedül csak a nagyon-sokszor egyedül gyógyító, mindenkor vigasztaló és boldogító, mind a két tudományhoz nélkül-
lanul szükséges *hit* szárnyain lehet felemelkedni.

Ha ugyanis mint orvos azt látom, hogy az emberi testen levő s hosszú időn át a tudomány elveinek teljesen megfelelő szerek alkalmazása dacára sem gyógyuló seb olyan szertől kezd gyógyulni, mely az orvosi tudomány által nincs elismerve, vagy épen ellenjaválva van, a mire bizony olykor-olykor látunk példát: én nem állok a gyógyulás elé; hanem komolyan megfigyelem a folyamatot s örvendek, ha kedvező eredményre vezet. Mig ha azt látom, hogy a gyógyulásra szükséges sarjadás tulságos, nehogy éktelenítő, esetleg a beteg testrészt működésére kártékonyan ható heg maradjon vissza: helyesen alkalmazott nyomással igyekezem azt kellő határok között tartani és ha ez nem sikerülne, étető szerrel elroncsolom a fölösleges, vagy veszélyes részt s így biztosítom a gyógyulást.

De hát van-e baj a mi egyházunkban, a halottak iránti kegyelet nyilvánítása körül?

Én azt hiszem, van.

Én jártam kálvinista temetőben, s láttam nagyon sok jeltelen, soha nem gondozott sirt; láttam kidőlt-bedőlt kerítéssel környezett pompás emlékköveket a gyommal benőtt s beroskadt sírokon; láttam teheneket, sértéseket legeltetni a temetőben; tudok esetet arra, hogy orvvadászok nyulásztak kálvinista sirkertben. Csak a napokban halottam, hogy egy kálvinista temetőben kidőlt fejfán vagdalták össze a munkások, a temető fái tisztogatása közben lekerült galyakat s e célból a fejfát tovább-tovább vitték, a mint munkájok előbbre haladt. Gyakran láttam keresni és nem találni a szüle, gyermek, jól tevő sírját. Tudok esetet, midőn kálvinista egyház 44 évig hűséggel szolgált lelkészének sírját a temetőcsösz, de más egyháztag sem tudta megjelölni négy év múlva a kegyeletes fiúnak, ki csak ekkor jutott oly helyzetbe, hogy boldogult atyjának sírkövet állíthasson. Szóval, láttam kálvinista temetőt, hol Szász Károly „Kazinczy Ferenc emlékezete“ remek verse szerint

. rom, pusztulás tanyáz,
És kötni koszorút, nincs zöld levél,
Emlékül annak, ki már úgy sem él,

és a hol el lehet mondani Arany János „Emlények“ című gyönyörű versének ezen bús szavait:

Nincs
Ki sírját fölkeresve,
Hantot föléje nyesve,
Virággal hintené! . . .

És láttam katolikus temetőben szegény emberekhez tartozóknak állandóan szépen gondozott, virággal beültetett sírján az év minden részében, de különösen halottak napja előestéjén keseregni, imádkozni a családtagokat s láttam a kegyelet s vallásos érzés kétségbevonhatatlan jelével meggyújtani a pár gyertyadarabot, vagy mécset, nem a purgatoriumban vezeklőnek, hanem azon elköltözöttnek, ki egy jobb hazában várja kedveseit. Láttam katolika főrangú úrnőt halottak napján sajátkezüleg tenni koszorút, nemcsak uradalmi tisztjei, hanem hűséges cselédjei sírjára is és előttem láttam megvalósulva Arany János „A Dajka sírja“ című versének ezen örök-szép sorait:

Óh szép, mikor feledség-nyomta földből
Kisarjad a szív, az elporhadott,
Mint rom felett a repkény ha kizöldül,
És kegyelet sír rája harmatot!

És láttam katolikus temetőben mindenütt rendet, tisztaságot, virágot, kegyeletet, életet. Nagyon sokszor összehasonlítottam a két hitfelekezet temetőit s az elhunytak iránt azokban mutatkozó kegyeletet s mig az első esetben alig állottam meg, hogy „el ne riasszon e méla kép“; addig az utóbbi esetben arra gondoltam Tompával: „Kiért bú s köny van, nekünk megjelen.“

Megengedem, hogy vannak — talán számosan is — olyanok, kik hiuságból, képmutatásból fejtenek ki pompát elhunytjaik sírján. De viszont nem vonható kétségbe, hogy vannak — talán szinte számosan — kiket egyedül a vallásos, kegyeletes érzés vezet ezen ténykedésükben.

Ha valaki nem látogatja elhunytjai sírját, meg sem jelöli, nem gondozza azt; ha nem tesz kegyes célú alapítványt, azok emlékére; honnan tudjam azt, hogy kegyelettel viseltetik azok iránt, ezt csakis az tudhatja, ki belát a szivek és vesék belsejébe.

A halottak iránti kegyeletet parancsoija a szentírás, az értelem, a szív s ez *utóbbinak követelménye is jogos, azt is ki kell elégiteni.*

Tudom Révész Imre „Kálvin élete s a kalvinizmus“ című igen becses művéből, hogy a kalvinizmus egyedül azt veszi figyelembe, hogy mit parancsol az Írás és azt a mit nem parancsol, kérlelhetetlen szigorúsággal eltörli s nekünk egyáltalában *nem a külső érzékekre, sőt nem is a szívre, vagy kedélyre, hanem a lélekre, és értelemre kell hatnunk teljes mértékben* s kérlelhetetlenül eltörölendő mind az, a mi a szentírással s az ő apostoli egyház példájával nem igazolható.

De ugyancsak Révész Imre idézett művének 302-dik iapján olvassuk, hogy „a kalvinizmus

elve volt az, mely ha túlságig vitetett, zordonná sivárrá tette a kedélyt, az elmét a kételkedés folytonos vergődéseiben tartotta, vagy merész szárnyakon oly magaslatra vitte, honnan az leszédült; a néha-néha inquisitív fajult egyházfegyelem által pedig megtámadta az egyéni szabadságot, betört a családok sértetlen szentélyébe s hideg leheletével lehervasztotta az élet költészetét. Ez a túlzó kálvinizmus hatása, igenis; de azt ne vélje senki sem, hogy a Kálvin által megállapított vallástani elvek és egyházi élet a költészetnek és a művészetnek oly rettentő megölő gyilkosai volnának, mint azt némelyek ottan-ottan hirdették.

Igy beszél Révész Imre, kinél puritánabb kálvinista, nem tudom, van-e a mai idöben.

És mit bizonyítanak a tények?

Kálvin temetésénél harangszó, ének, gyászbeszéd nem hangzott, sírja felibe csak egy egyszerű fejfa sem tétetett, mert ezt maga Kálvin így parancsolta meg; hamvait ismeretlen sírhantok takarják s dicsőítésére egyetlen emlékoszlop sem állított.

Ma az előkelő, vagy vagyonos ember halála és temetése alkalmával annál többet harangoznak, minél többet fizetnek; az 5 és 50 forintos pompa-harangozás — az öreg haranggal — nem tartozik a ritkaságok közé; messze földről is elhozott ének és zenekar adja elő a Beethoven, Meyerbeer, Egresi Béni stb. gyászindulóját; művészi orgona és ének magánelőadás gyönyörködteti a végtisztességtevő közönséget; magasabb rangú, vagy érdemesebb egyén temetésénél 2—3 lelkész magasztalja az elhunyt érdemeit; olykor arra is van példa, hogy temetés után a functor figyelmezteti a lelkészt, hogy kár volt úgy megdicsérni az illetőt, mert elég gyarló ember volt.

A négy, hat lovas pompás gyászkocsi, ezüst sújtásos ruhába öltözött szolgáktól körülvéve, ezüst gombos bottal ellátott tambour vezetése mellett, diszruhába öltözött, kivont s hegyén citrom darabbal ártalmatlanná tett kardos huszárok környezetében viszi a drága szalagos koszorúkkal megrakott, hosszú selyem szemfedelű ércoporsót. A sír fölé égbenyülő márványoszlop, mauzoleum emeltetik.*

Kálvin aligha prédikált olyan templomban, melynek falai díszmeszeléssel vannak ellátva, hova festett ablaküvegeken hat be a világosság, hol a szószéket, az úrasztala körüli kerítést, az aranytányérral, ezüst boroskannákkal, ezüst és arany poharakkal felterített úrasztalát arannyal kivarott pompás bársony terítő takarja.

Kálvin elvei szerint mulhatlanul szükséges, hogy az isteniszteletnél használt ének szövege

és tartalma egyenesen az Isten igéjéből a szentírásból vétessék s közönséges isteniszteleten csak olyan ének zendülhet meg, melyben az egész gyülekezet részt vehessen. Ma a dalárdák éneke gyakori s a Szózatot és Hymnust sokszor áhitattal éneklie el az egész gyülekezet.

Az orgona iránt a kálvinista népek sok ideig a leghatározottabb ellenszenvvel viseltettek. Ma minden egyházunk arra törekszik, hogy legyen templomában orgona. S míg Révész Imre is csak annyit enged meg, hogy az orgonának csak annyiban lehet helye kálvinista templomban, a mennyiben a nagy tömegek éneklését szabályozza és vezeti, azonban minden cifrázatot és cikornyát kerülni kell: ma minden orgonista cifrábnál cifrább elő és utójátékok előadásával igyekszik feltüntetni művészetét. A „Téli Ujságot“ legjobban szerkesztett vallásos irányú néplapnak tartjuk, melyet egyházmegye, egyházkerület méltán ajánl pártolásra. Ennek f. é. 7. számában „Jézus és a bünös asszony“ 8-dikban pedig az „Öt kenyér“ című képeken lefestett Jézus is aligha a Kálvin egyházában volt eredetinek a másolata. De nem folytatom tovább, pedig még sokat lehetne mondani.

Bizony sok idő telt el Kálvin elhunytá óta s nem csoda, ha a mai kornak nézete, szokása, kívánsága, egyben-másban eltér a szigorú kálvinista elvektől. És ha az általam itt megemlített dolgok és sok más egyebek nem vezették a kálvinizmust a misére, a katholicizmusba, a megsemmisülésbe: bizonynyal a halottak emlékünnepeinek behozatala s a sírok kivilágításának elterjedése sem volna ama szétromboló, megölő hatással.

A sírok kivilágítása és a mise között belátatlanul tér van s ha azt vennénk észre, hogy az egymáshoz való közeledés gyors lépésben történék: nagyon elég időnk volna elhárítani a veszedelmet. Én ugyan azon nézetben vagyok, hogy ha az általam ajánlott s önök által is, mélyen tisztelt uraim, helyeselt többi gyógszereket lelkiismeretes pontossággal alkalmazzuk: nem kell tartanunk semmiféle veszedelemtől.

A rendelkezésemre levő bibliai szótár segítségével én is átnéztem a szentírás mindazon helyeit, melyek a halottak temetésére s azok iránti kegyeletre vonatkoznak s én sem találtam a sírok kivilágításáról említést. Emlékoszlop felállításáról is csak egy helyen találtam feljegyzést, II. Sámuel 18. 18, a hol is írva van, hogy Absolon még életében emelt magának emlékoszlopot. Mert ezt mondja vala: nincsen nékem oly fiam, kin az én nevemnek emlékezte maradhatna.

Átnéztem kálvinista nagy költőink, Arany,

* Sajnos! Így van; de nem jól van így!

Tompa, Szász Károly remek verseit s találtam sok szépet, a halottak iránti kegyeletről, de halottak emlékünneperől, sirok kivilágításáról csak egyetlen helyet találtam.

Megvallom, nagyon örvendtem, midőn ezt Tompa Mihály, a hithű kálvinista pap, az „Olajág” és sok más örökbecsű mű classikus szerzőjénél olvastam „Halottak emlékezete” című gyönyörű versében, eképen:

Jertek, jertek! s hulló lomb közepett
Üljük meg a bús emlék-ünnepet!

Ugy elmerül szívünk a földiekben . . .!
Hű lenni a méltó búhoz nem ért;
Oh a fátyol mikönnyen hátralebben,
Melyet kötünk az elvesztettekért!
Hogy sírjokon mécs, szemünkben köny ég:
Legyen ez a nap az övék . . . övék!

Régen olvastam Tompát. Nem tudom, ezen szavai vésődtek-e lelkembe, vagy magam győződtem meg a felől, hogy a mi szívünk „hű lenni a méltó búhoz nem ért”; de az bizonyos, hogy az idézett sorok hiven fejezik ki azon óhajomat, melynek cikkemben kifejezést adtam. A temetők, az elhunytak iránt több figyelmet, kegyeletet kívánnak még külsőségekben is megnyilatkozni, mint felekezetünknel láttam. Azt szeretném, ha a körösi temető, melyről Szász Károly így énekel:

Ebbe a szép temetőbe
Tegyetek le engemet!

ne állana még ma is páratlanul a kálvinista temetők sorában s ne volnának csak a nagyobb városok közös temetői azok, hol „a kegyelet virraszt hiven a szent porok felett.” És ezt főleg azért óhajtom, mert azt hiszem, hogy a feltámadás boldogító hitét semmi sem erősíti meg jobban az emberi szívben, mint az elhunytak emlékével való foglalkozás s a kegyelet ébrentartása.

És midőn azt látom, hogy a puritán kálvinista egyház e téren ez ideig keveset ért el, a nép pedig vágyakozik több kegyeletes érzés nyilvánítása után: én nem biztatom ugyan a kálvinista felfogással ellenkező szokás elsajátítására, de elébe sem állok, addig, míg tulságba tévedés iránti hajlandóságot nem látok, mert nincs biztosan megállapítva, hogy mivel tesztek több kárt egyháznak, azzal-e, ha a szivből fakadó szép virágot kitépem, vagy pedig diszteni hagyom azt. Én azt hiszem, helyesebb, ha diszteni hagyom.

Elismerem, hogy nagyon kényes a kérdés, de nem térhetünk ki előle s az is bizonyos, hogy nem lehet azt egyedül a tudomány, az értelem világánál megoldani s ennek elbírálásánál a kedélyt, a szívet figyelmen kívül hagyni nem szabad.

Eröss Lajos úr véleménye, tudománya, buz-

galma, munkássága előtt én is mindenkor tisztelettel meghajlok; de kegyeskedjék megengedni nekem, ha Tompa Mihályt is nagyon tisztelem s örvendek, hogy e tárgyfelőli nézetem az övével találkozott, azt gondolván, hogy talán még sem oly nagyon veszélyes egyházunkra azon óhaj, melyet Tompa is kifejezett, ki mind végig buzgó kálvinista pap volt, bár — azt hiszem — ha szíve, lelke nem vonzotta volna annyira egyházához: nem szebb, de bizonynyal nagyobb állást tölthetett volna be.

Ha azonban az eddiginél több, általánosan elterjedő igyekezetet látok arra nézve, hogy *Eröss Lajos* úrnak azon szép tanácsa, mely szerint vessünk violákat, ültessünk rózsákat, liliomokat azokra a szomorú halmokra s öntözzük azokat könnyeinkkel, szóval, ha temetőink az eddiginél sokkal jobban gondoztatnak s a halottak iránti kegyelet sokkal nagyobb mértékben fog nyilvánulni: akkor nem bánom, ha nem isteljesül óhajom, mert én csak azt szeretném, ha a közöny jege felolvadna s helyét a kegyeletnek vallásos szivből fakadó virága foglalná el.

* * *

Nem zárhatom be jelen válaszomat a nélkül, hogy a legmelegebben ne üdvözöljem *Eröss Lajos* urat azon igaz kálvinista meggyőződéseért, melylyel felszólal az *ev. ref.* elnevezés ellen s én is, mint mindenkor, úgy ez alkalommal is szívesen visszhangozom: *ne szégyeljük, hogy kálvinisták vagyunk, sőt ez legyen fő dicsekedésünk.*

Ne sopánkodjunk és keseregjünk sokat, dolgozzunk többet, világítsuk elménket, erősítsük gyenge hitünket. Ha hitben erősek s szívből nemesek vagyunk: a gondolkozás szabadságát, a felvilágosodást, a szabad eszméket hirdető egyházunkat semmitől sem félthetjük.

Teljes tisztelettel hajlok meg *Eröss Lajos* úr előtt azon előkelő modorért is, melylyel cikkemre adott válaszában a más hitfelekezetek, különösen a katolika egyház tanairól nyilatkozik. Szép volna, ha ezt mindnyájan s mindenkor követnénk.

A más hitfelekezetek tanainak kisebbitését, gúnyolását, vagy plane gyalázását hagyjuk azokra, kik azt hiszik, hogy nekik arra szükségük van s kiknek szíve, lelke más embertársa hitbeli meggyőződésének kiméltlen érintését megengedi. *Nekünk nincs arra szükségünk.* A mi vallásunk azt hirdeti, hogy a kiket elválaszt a hit, kösse össze azokat a szeretet. Védjük a magunk igazát erélylyel, okossággal; hirdessük tanainkat lelkesedéssel, buzgósággal; de a más hitét, vallásos szokását kimélttel s olyan kegyelettel bíráljuk,

a mi megfelel azon evangéliumi tannak: *a mit nem kívánsz magadnak, te se tedd ember-társadnak.*

E mi édes Magyar Hazánkat nem a kálvinisták, nem is a katolikusok, evangelicusok, görögkeletiek, izraeliták stb. hitfelekezete, hanem az összes honpolgárok hazaszeretete, testvéri egyetértése fogja fentartani, hisszük, az idők végéig. Azért *gondosan kerülnünk kell mindent, kivált a vallásos hit és meggyőződés terén, mi ezen testvéri egyetértést megzavarhatná.*

Nagy mesterünk Kálvin tisztársaihoz intézett utolsó beszédében — egyebek között — ezt mondá:

Szemetek előtt tartsátok nemcsak az egyház, hanem ezen köztársaság iránti kötelességeiteket is. Felfogadtátok, hogy ennek javát jó és balsorsban előmozdíjátok; teljesítse tehát mindenki köztetek a maga kötelességét, munkálkodjék és hasson a közjóra folytonosan.

Ezt tette a magyar kálvinista egyház egyeteme eddig is szívvvel, lélekkel s kedvező eredménnyel; munkálkodjék ennek minden hü tagja zentül is ily irányban.

Fogadják önök, mélyen tisztelt uraim! hálás köszönetem s kiváló tiszteletem ismételt nyilvánítását.*

Békésen, 1899. február 24-kén.

Dr. Hajnal István,
egyházmegyei vil. tanácsbíró.

A megigazulás tanának fejlődése Melanchthon Locijában.

II.

A rendelkezésemre álló csekély tér nem engedi meg, hogy a fejlődést lépésről-lépésre kövessem, a mint különösebben észrevehetőleg az 1527-iki articuli visitatorumtól fogva Melanchthon theologiai felfogása az eredeti reformátori állásponttól sok irányú eltéréseket kezd feltüntetni. Általán elismert dolog például, hogy a sokat magasztalt Apologia teljesen szintelen, a régi és újabb nézetek fejlődése határpontján álló mű. Az újabb nézetek azonban mindinkább tisztulnak, míg végre a justificatio forensiben a fejlődés újabb stádiumba lép. A különbségek kiemelésének mellőzésével, hadd álljon itt Melanchthon megigazulásról való tana a fejlődés e közbülső stádiumában a Bugenhagen-féle kézirat (1533) és az 1535-iki Lociból egybeállítva.

* * *

* Nagy örömünkre szolgál nekünk e cikket változatlanul kiadni. Mert egyfelől minden pontjában valljuk és osztjuk mi a magunk részéről is azt, a mit a tudós író p. o. a temetők kegyeletben tartásának a szükségéről mond; másfelől jól esik látnunk, hogy dr. Hajnal István sem ragaszkodik mereven a sírok kivilágításához, hanem csak a gyógyszert keresi egyházi közéletünk szanalására. Igen szép példa ez arra, hogy az eszmék szabad nyilvánítása, mint hozzá közelebb egymáshoz az embereket s mint válik ez hasznára az egésznek. E téren még sokszor fogunk találkozni.
Szerk.

Tudnunk kell, — mondja Melanchthon — hogy az evangéliom ígérte hittel kell elfogadnunk és hogy ez az ígérte a mi engedelmességünket nem zárja ki (415).* Két mozzanat van tehát kiemelve, u. m. a fide accipere és nova obedientia. Lássuk röviden ezeket:

Az első mozzanat tüzesebben így van leírva: A megfélemlített lélek tartozik beismerni, hogy neki ingyen bocsáttatnak meg bűnei s midőn eként hit által erőt nyer, elnyeri a bűnbocsánatot és kiengesztelődést (417). Ugyde bűnbocsánat és kiengesztelődés nem egyéb, mint maga a megigazulás, igazzá nyilvánítás in foro Dei — mint Melanchthon kifejezi — forense verbum (421. v. ö. 416), mely nem az ember belsejében megy végbe, mint korábban, hanem az evangéliom ígérte szerint mindenki számára készen áll. csak hittel kell elfogadni. A justificatio értelme tehát teljesen objectivvá lett, a mi természetesen a páli megigazulás-tanhoz is közelebb áll annyiban, hogy érdemre való minden tekintet nélkül történik, ámde annál inkább elhomályosult a hit fogalma.

Midőn Isten megbocsátja a bűnöket, egyszerismind szent Lelket is ajándékoz (421), mondja a Loci. E mondat szerint tehát justificatio és donatio Spiritus sancti egyidőben következzenek be. Ámde a Lélek ajándékozását a hit, mint annak műve, nem előzheti meg; ha azonban a megigazulást hittel kell elfogadnunk, úgy mégis létezni kell hitnek az emberben, mielőtt a Lélek munkálta volna azt benne.

Ennek a csodálatos ellentmondásnak a hitnek az 1535-iki Lociban adott fogalmi meghatározása adja a megfejtést. A hit nem egyéb, mint Istennek a Krisztusban megígért kegyelmében való bizalom. Nec vero excludimus — folytatja Melanchthon — notitiam historiae de Christo . . . certe omnes articulos fidei complectimur et historiam de Christo referimus ad illum articulum, qui beneficium Christi commemorat, remissionem peccatorum. Magában foglalja tehát az a bizalom úgy Krisztusnak, Isten fiának a megismerését, mint akaratumnak azt a ténykedését (habitus seu actio), melynél fogva akarja is és el is fogadja a Krisztusban nyert ígérte (422). Az üdv elsajátításához ezek szerint az emberi akaratumnak bizonyos aktiója is szükségeltetik, mely más szavakkal nem egyéb, mint az assensio humana, a mely után következik aztán a Lélek gyümölcse, a pura fiducia. Ugyanezt a szétválasztást tünteti fel a kézirat (317). Ime a melanchthoni synergismus hatása a megigazulás tanában is.

A fejlődés ily fokán csak következetlenségnek tarthatjuk, ha Melanchthon egy másik mondatában így nyilatkozik: valamint Jakab a történelmi hittel a jó cselekedeteket sürgeti, úgy Pál is a többi jó cselekedetek között sürgeti a történelmi hitet is, vagyis a hit articulusainak a beismerését (439). Itt ugyanis a történelmi hit szükségessége ugyanazon szempont alá esik, mint a necessitas bonorum operum (v. ö. Loofs Stud. u. Krit. 1884. 683. l.). Az ember minden tette tökéletlen: omnia bona opera ex fide fieri debere (316). A fides historica is, habár már megvan, csak a megigazulás tényleges megtörténte után jöhet figyelembe s nem tartozik az üdv elsajátításához.

A dolog ezek szerint úgy áll, hogy mi a fiducia alieni beneficii (422, 423) alapján nyilvánítatunk igaznak, mely fiducia alatt nem a totus chorus virtutum értendő. Ámde e kifejezésnek „fide justificari“ (passiv) correlativ értelme van: a Krisztusban megígért kegyelem folytán igazulunk meg; ámde ezt a kegyelmet hittel kell

* A citatumok mindig a Corpus Reformatorum 21-ik kötetének megfelelő lapjára vonatkoznak.

elfogadni (423). Első a dogma, melynek elfogadását követi a fiducia; Isten iránti bizalom oly emberben van, kinél annak előfeltétele a fides historica is létezik.

Ezek szerint tehát a megigazulásnak, mint subjectiv tapasztalatnak két momentuma van, melyeket Melanchthon világosan elkülönít, u. m. a lélek belső lelki harcokban keresi, vajjon Isten megbocsátja-e neki ingyen bűnét (424 stb.), a második aztán, midőn a hit megnyugtálja a zaklatott lelkiismeretet (427, v. ö. 387 fiducia erigit perterre-factas mentes stb.); vagy mint egy másik helyen eme megkülönböztetést találjuk: 1. propter Christum gratis remittuntur peccata — ez az egyházi tan; 2. propter Christum gratis pronuntiamur justi h. e. reconciliati stb. (415). Így lesz a melanchthoni tan is scholastikussá; az egyház és annak tana az első, a mely egyházban történik meg és történhetik meg egyedül a megtérés és megigazulás.

Helyesen jegyzi meg Herrlinger (56), hogy a gratia későbbi iratokban a bizonyos időpontban végbemenő üdvprocessushoz van vonva, a mely alatt Melanchthon többé már nem az üdv elnyerésének időtől független alapindokát érti, mint még az 1521-iki Lociban: kegy, melylyel Isten Krisztust átkarolva tartja és benne és érette a szenteket. Az 1535-iki kiadás szerint gratia significat gratuitam acceptationem (423). Ha most ehhez hozzáfűzi: Paulus addit donum per gratiam. Id vocat donationem Spiritus sancti et vitae aeternae (423), természetes dolog, hogy a justificatiót és regeneratiót, melyek, mint láttuk, az 1521-iki Lociban össze voltak kötve, egymástól szétválasztja. A gratia és donum emez éles megkülönböztetésének különben célja épen az, hogy valami justitia inhaerensről szó ne lehessen. Összevetendő például ez a mondat: acceptatio ad vitam aeternam, seu donatio vitae aeternae conjuncta est cum justificatione i. e. cum remissione peccatorum et reconciliatione, quae fide contingit (429). Honnan tehát következik, hogy a regeneratio (donatio Spiritus sancti, donatio vitae aeternae), mint célba vett isteni működés, el van különítve a hittől. Ámde ugyanez a regeneratio a hittel a legszorosabb egybefüggésben áll: hit által nyerjük mi a megigazulást és az örök élet ajándékát (442); vagyis itt is kettős momentummal állunk szemben 1. úgy leszünk mi Isten előtt igazak, hogy megbocsátja a mi bűneinket; 2. és maga ez a megigazulás mindig az új élet megkezdésével és engedelmisséggel jár együtt v. ö. még: consolatio est illa nova vita (304) fides et justificat et vivificat (308, 311), ép így 415. Fides és donatio Spiritus sancti összeesnek, mindamellett a Lélek kettős működése között kell különbséget tennünk; egyik a bevégzett, ez a hit, — a másik, mely ebben az életben csak elkezdődik s ez a nova obedientia.

Ebben az életben azonban nem érdemünk alapján, hanem kegyelem folytán vagyunk mi igazak, ezt bizonyítja az ilyen egyenlősítés: justus id est Deo acceptus, v. ö. Herrlinger 13; ezt bizonyítják az ilyesféle mondatok: fit persona justa, id est accepta, per misericordiam, fide (439) vagy fide sumus justi, non quia est opus aut qualitas in nobis, sed quia accipit misericordiam (443) stb. Nem lehet Melanchthont menteni synergistikus törekvései miatt; a hitnek kettős fogalmi meghatározása által sok zavart okozott: ennek dacára mondhatjuk, hogy tanának fejlesztése közben mindig igyekezett az egyensúlyt helyreállítani és a sola fide elvét tisztán megőrizni.

Lencz Géza.

(Folyt. köv.)

TANÜGY.

A fontosabb nyelvtani műszók jegyzéke.

A debreceni ev. ref. főiskola főgymnasiumának tanári kara a jelen iskolai év első harmadában alulírott bizottságot küldte ki a maga kebeléből azzal az útasítással, hogy a fontosabb nyelvtani műszók jegyzékét állítsa össze az egységes grammatikai tanítás érdekében. A bizottság feladatának eleget tette s alább közölt munkálatot terjesztette a tanári kar plenuma elé. A tanári kar a munkálatot elfogadta s kívánatosnak tartotta annak nyilvánosságra hozatalát, hogy esetleg mások is hozzá szólhassanak. Ez rövid története a jegyzéknek, melyet azzal az óhajttal közlünk, báresak többen hozzá szólásának s ez által gymnasiumi nyelvtanításunknak egyik nyílt sebét sikerülne meggyógyítanunk, legalább a magunk körében.

I. Hangtan.

A) A hangok osztályozása.

- I. Magánhangzók. Vocales.
- II. Mássalhangzók. Consonantes.

a) Magánhangzók osztályozása.

1. Valódi magánhangzók. (Vocales.)
2. Félhangzók. Semivocales.
3. Hosszúak, rövidek.
4. Magasak, mélyek, középhangok.
5. Nyíltak, zártak.
6. Kettős hangzók. Diphthongi.

b) Mássalhangzók osztályozása.

1. Egyszerűek és kettősek (görögben és latinban).
2. Némák vagy pillanatnyiak. Mutae v. explosivae.
3. Húzasosak. Continuae.
4. Folyékonyak. Liquidae.
5. Torokhangok (gutturales), foghangok (dentales), ajakhangok (labiales), inyhangok (palatales).
6. Kemények (tenues), lágyak (mediae).

B) A hangok változásai.

a) Magánhangzók változásai.

1. Magánhangzó illeszkedés.
2. Pótló magánhangzó nyújtás (volt > vót, bolt > bót)
3. Összevonás. Contractio. (P. o. enné-ik > ennék, animo-i > animo, γέρεϊ > γέρεϊ).
4. Hangmásulás. (P. o. τρέπω > ἔτραπον.)
5. Hangzóvesztés. Synkope.
6. Hangátvetés. Metathesis.
7. Hangrövidülés és hangnyújtás.
8. Hangzókilökés. Elisio.
9. Krasis.

b) Mássalhangzók változásai.

1. Assimilatio.
2. Dissimilatio.
3. Pótló mássalhangzó nyújtás (ez-vel > ezzel; adfero > affero stb.).
4. Mássalhangzók összeolvadása (ts = cs, dj = gy, tj = ty stb.).
5. Mássalhangzók kilökése (eiectio).
6. Hangátvetés. Metathesis.

II. Szótan.

A) A szók osztályozása.

- I. Ige. Verbum.
- II. Névszó. Nomen.
 1. Főnév. Nomen substantivum.
 2. Melléknév. Nomen adiectum.

- a) Tulajdonságnév.
- b) Számnév. N. numerale.
- 3. Névmás. Pronomen.
- a) Főnévmás.
- b) Melléknév.

III. Viszonyzó. Particula.

- 1. Határozószó. Adverbium.
- 2. Névelő. Articulus.
- 3. Névtő (magyarban). Latin, görög, német, francia: praepositio.
- 4. Névrág. Suffixum.
- 5. Kötőszó. Coniunctio.
- 6. Indulatszó. Interiectio.

B) Szóképzés.

I. Összetétel útján képzett szó.

Jegyzet. Az összetett szó mindig két részből áll: a második helyen álló rész az *alapszó*, az első helyen álló rész a *meghatározó szó*.

- a) Mellérendelő összetétel. Compositio coordinativa.
- b) Alárendelő összetétel. Compositio subordinativa.

II. Képzővel képzett szó.

Jegyzet. A képzővel képzett szóban megkülönböztetendők: a *szótő* vagy *tőszó*, *alapszó* (melyhez a képző járul) és *származékszó*.

C) A szók ragozása.

I. Igeragozás. Coniugatio. Az ige mint állítmány.

1. Az igék osztályozása. Magyarban: *ik*-es és *ik*-telen igék; latinban és görögben *tő* szerint: (a, e, i és mássalhangzós tövűek).

2. Az ige, mint állítmány, az alanyhoz való viszonyában lehet: cselekvő ige = verbum activum; szenvedő ige = verbum passivum; visszaható ige = verbum reflexivum vagy medium; álszenvedő ige = verbum deponens.

Jegyzet. A magyarban a felsorolt igenemeket képzőkkel, — a latinban, görögben különböző személyragokkal különböztetjük meg. A német és francia nyelv a szenvedő és visszaható igealakokat körülírással fejezi ki.

3. A cselekvés állapota. Status actionis, vagy: actio.

a) Folyó cselekvés = actio imperfecta, mely az említéssel vagy a főmondat cselekvésével egyszerre van folyamatban.

b) Befejezett cselekvés = actio perfecta, mely az említés vagy a főmondat cselekvése előtt már véget ért.

c) Beálló cselekvés = actio instans, mely az említés vagy a főmondat után következik be.

d) Történelmi cselekvés = actio historicum, az egyszer történt cselekvésnek minden viszonyítás nélkül való jelzésére.

Jegyzet. 1. A cselekvés állapotait külön tövek jelölik meg; tehát van imperfectumtő, perfectumtő, instans-tő és historicumtő. 2. A latinban historicumtő nincs s a történelmi múlt kifejezésére a praesens perfectum szolgál. 3. A németben csak imperfectumtő és historicumtő van; a perfectumot és instans-tő körülírással fejezi ki.

4. A cselekvés ideje. Tempus actionis, vagy: tempus.

a) Jelen idő. Tempus praesens. Az író vagy a beszélő előadásának ideje.

b) Múlt idő. Tempus praeteritum. A jelen előtti idő.

c) Jövő idő. Tempus futurum. A jelen utáni idő.

5. Az állítás módja. Modus praedicationis.

a) Jelentő mód. Modus indicativus; a valóság kifejezésére.

b) Feltételes mód. Modus conditionalis. A feltétel, óhajtás kifejezésére.

c) Kötő mód. Modus coniunctivus. A felszólítás akarás, óhajtás, *lehetőség*, de különösen az alárendelés kifejezésére.

d) Óhajtó mód. Modus optativus. Az óhajtás, képzelhetőség, lehetetlenség kifejezésére.

e) Parancsoló mód. Modus imperativus. Az óhajtás és parancs kifejezésére.

6. Főnévi igenév:

a) infinitivus;

b) gerundium;

c) supinum.

7. Melléknévi igenév. Participium, adiectivum verbale (a görögben).

8. Határozó igenév (a magyarban).

Jegyzet. Minden cselekvési állapotnak van 3 indicativusa (praesens, praeteritum, futurum), 2 coniunctivusa (praesens és praeteritum) és egy-egy optativusa, imperativusa, infinitivusa és participiuma.

9. Személyragok.

a) Egyes — singularis, kettős — dualis és többes — pluralis személyragok.

b) Cselekvő alanyi, cselekvő tárgyi és szenvedő alanyi személyragok; latinban és görögben: az activum, passivum és medium alanyi személyragjai; a praesens és praeteritum személyragjai (görög); az imperativus személyragjai (latin, görög).

10. Az ige meghatározása:

a) olvas, olvasott;

b) lego, legere, legi, lectum;

c) *λύω, λύσω, ἔλυσα, ἔλυκα, ἐλύθη.*

11. Állítmányi igealakok meghatározása a végtől kezdve visszafelé, a jelek sorrendje szerint történik:

a) doce-bi-tur = passivum sing. 3. pers. | indic. fut. | imperfectum;

b) *σιν-ί-η* = activum sing. 3. pers. | optativus | historicum;

c) ad-t-ák = cselekvő, tárgy. rag. több 3. sz. | befejezett esel. | jelentő mód;

d) lob-t-e = cselekvő alak, egy. 3. sz. | jelentő mód, praet. | historicum.

12. Körülírt ragozás különvéve nincs.

13. Személytelen ige nincs, csak „3. személyű ige“.

II. Névszók ragozása. Declinatio.

1. A főnevek neme:

a) Hímnemű = generis masculini.

b) Nőnemű = generis feminini.

c) Semleges nemű = generis neutrius.

d) Közös nemű = generis communis.

e) Nemre hajló = substantivum mobile.

2. Névragozás.

a) Magyarban: kötőhangzós és anélküli ragozás.

b) Latinban és görögben: tövek szerint.

c) Németben: erős és gyenge declinatio.

3. Esetek. Casus. Az esetek elsorolása következő rendben történik: Nominativus. Accusativus. Genitivus. Dativus. Ablativus.

4. A névszók meghatározása.

a) főnevek:

α) mensa, -ae (mensa-), f.; Athenae, -arum (Athena-), f.; fur, -is (fur-), m.; opus, -is (oper-), n.

β) *ποιητής, -ον (ποιτα-), ó m.; ὄμιλος, -ος (ὄμιλος) ó, m.*

b) Melléknévek és névmások:

α) bonus, -a, -um; duo, -ae, -o; hic, haec, hoc; facilis, -e; qualis, -e; clemens, -ntis; atrox, -cis.

β) *ἀγαθός, -η, -ον; πλεῖων, πλεον; πέντης, -ητος.*

A cselekvő igealakok táblázata.

Actio	Indicativus			Coniunctivus		Optativus	Imperativus	Infinitivus	Participium	
	praeteritum	praesens	futurum	praeteritum	praesens					
imperfectum tő	ad sist (<i>ίστα</i> <i>ίστη</i>)	(ad vala) sist-e-bat <i>ίστη</i>	(most) ad sist-i-t <i>ίστησι</i>	(majd) ad sist-e-t (<i>στήσει</i>)	(adott volna) sist-e-ret —	adna sist-a-t <i>ίστη</i>	(adna) sist-a-t <i>ίστα-ί-η</i>	adjon sist-i-to <i>ίστη (θ)</i>	adni sist-e-re <i>ίστα-ναι</i>	adó sist-e-ns <i>ίστας</i>
	adott stíti (<i>έστα</i> <i>έστη</i>)	(adott vala) stíte-rat <i>έστη-ει</i>	(most) adott stíti-t <i>έστη-ει</i>	(majd) adott stíte-rit <i>έστη-ει</i>	— stíti-ssét —	— stíte-rit <i>έστη-η</i>	adott volna (adott legyen) (stíti-ssét) <i>έστα-η</i>	adott legyen — <i>έστα-θ</i>	— stíti-sse (<i>έστη-ει-ναι</i> <i>έσταναι</i>)	adott — —
instans tő	adand staturus (<i>στη</i> <i>στη</i>)	— staturus erat <i>έστη-ει</i>	(most) adand staturus est <i>στη-ει</i>	(majd) adand staturus erit (<i>στήσει</i>)	— staturus esset —	— staturus sit <i>στη-η</i>	(adna) — <i>στη-ει-ει</i>	(adjon) staturus es <i>στη-ο-ο</i>	— staturum esse <i>στη-αι</i>	— staturus <i>στη-ας</i>
	ada — (<i>στα</i> <i>στη</i>)	ada (stítit) <i>έ-στη</i>	— (sistit) (<i>ίστη-ση</i>)	— (sist-e-t) (<i>στήσει</i>)	— — —	— — <i>στη</i>	— — <i>στα-ί-η</i>	— — <i>στη-θ</i>	— — <i>στά-ναι</i>	— — <i>στας</i>

III. Mondattan.

A) A mondatok osztályozása.

- I. Egyszerű mondat.
- II. Összetett mondat.

I. Az egyszerű mondat osztályozása.

- a) Teljesség szempontjából: 1. puszta; 2. bővített; 3. hiányos.
- b) Az állítás módja szerint:
 1. *Értesítő* mondat.
 - a) *Jelentő*: 1. (*feltétlen*) jelentő, 2. *feltételes* (jelentő).
 - β) *Kívánó*: 1. *parancsoló*, 2. *óhajtó*.
 2. *Kérdő* mondat.
 3. *Felkiáltó* mondat.
 - c) *Allító* és *tagadó* (v. *tiltó*) mondat.

Az egyszerű mondat részei:

1. *Állítmány* Praedicatum. (Kiegészítő: nomen praedicativum.)
2. *Alany*. Subiectum. (Kiegészítő alany: subiectum praedicativum.)
3. *Tárgy*. Obiectum. (Kiegészítő tárgy: obiectum praedicativum.)
4. *Határozó*. Adverbiale.
5. *Jelző*. Attributum. (Állapotjelző: attributum praedicativum.)

B) A határozó osztályozása.

1. *Eredethatározó*, még pedig:
 - a) Helyhatározó *honnan* kérdésre.
 - b) Időhatározó *mettől* kérdésre.
 - c) Okhatározó.
 - d) Általában eredethatározó.
2. *Folyamathatározó*, még pedig:
 - a) Helyhatározó *hol* kérdésre.
 - b) Időhatározó *mikor* kérdésre.
 - c) Módhatározó.
 - d) Általában folyamathatározó.

3. Véghatározó, még pedig:

- a) Helyhatározó *hova* kérdésre.
- b) Időhatározó *meddig* kérdésre.
- c) Célhatározó.
- d) Vég- és eredményhatározó.
- e) Részes határozó.
- f) Általában véghatározó.

II. Az összetett mondat osztályozása.

- I. Alárendelő összetétel.
- II. Mellérendelő összetétel.

1. Alárendelt mondatok:

Alanyi, tárgyi, határozó és jelző mondatok.

Jegyzet. Alárendelt mondatnak is lehet alárendelt mondata, s e szerint megkülönböztetünk első-, második-, harmad-, negyedrendű alárendelt mondatot.

2. Mellérendelt mondatok:

- a) Kapcsolt mondatok.
- b) Választó mondatok.
- c) Ellentétes mondatok.
- d) Következtető mondatok.
- e) Magyarázó mondatok.

Jegyzet. Mondatrészeket is szoktunk egymás mellé rendelni (*a Tisza, a Duna* zavaros); az ilyen mondatokat, melyekben csak egyes mondatrészeket rendelünk egymás mellé, nem *összevont*, hanem *több alanyú, több állítmányú* stb. mondatnak nevezzük.

Debrecen, 1899 január 28.

Sinka Sándor,
biz. elnök.

Dr. Gulyás István,
biz. előadó.

Kulcsár Endre, Dr. Peczkó Ernő,
biz. tagok.

Állam. Egyház. Iskola. Teendőink.

(Folytatás.)

Az apostolok közül Pál a legegységesebb szellem.
A keresztyénséget kiválóan, mint alkotmányos társaságot

fogja fel, a mely a Krisztus teste.¹ (Már a keresztségben² és úrvacsorában³ socialis constitutív momentumokat emel ki) Krisztus lelke által igazgat minden egyént, azoknak testeit a maga célja kivételére használja, tehát azok az ő tagjai.⁴ A test analogiáját még tovább fűzi Pál 1. Kor. 12, 12-ben. A test egy, de sok tagja van, és bár sok a tagok száma, de egy testet alkotnak azok. Így áll a dolog a Krisztussal is. A hívő társaság organikus egység, a Krisztus teste s tagjai a keresztyének egyénenként (v. 27.): „*ἕμεις δὲ ἑστέ σῶμα Χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ μερῶν*“.⁵ Itt már kiemeli Pál az egyént is, később pedig, mint látni fogjuk, átmegy az egyéni jellemekre, az egyéni szabadságra. Mert ez organikus egységnek, a hívő társaságnak *fejlődni kell* s e fejlődés *rugója az egyén*, az egyéniségek sokfélesége, különböző volta. A fejlődésre Pál a legtisztább képeket használja. Hasonlítja e tekintetben a hívő társaságot szántóföldhöz, a hol Pál és munkatársai dolgoznak,⁶ — épülethez, a melynek alapkövét, Krisztust, Isten egyszermindenkorra letette (11. v.), a melyet a Krisztusról való predikálás újra meg újra letesz minden új közösségben (10. v.). E fundamentomra kell aztán *építeni*.⁷ Ez építést a különböző egyének az ő különböző lelki ajándékaikkal végzik⁸ (*Χαρίσματα*). Ez ajándékok a gyülekezetalkotó *apostolságon* kívül:

1. A *prófétálás* (Károli szerint írásmagyarázat, *προφητεία*),⁹ a melynek tartalma: *büntető*,¹⁰ *intő*, *vigasztaló* (v. 3.) és *tanító* (v. 31.). Összeköttetésben van vele a lélek vizsgálásának adománya.¹¹ Figyelemre méltó, sőt lényeges ezen *χαρίσμα*-ban, hogy a profétai beszéd a Lélek impulsusára következik be; a proféta theopneüstikus gerjedelembe jött lélek (v. 30.). Ez a legnagyobb, legbecsesebb adomány.¹²

2. A proféták mellett találjuk 1. Kor. 12, 28.-ban a *tanítókat*: *διδασκάλους*, theopneüstikus gerjedelem nélkül.¹³ Egész külön tanulmányt lehetne tenni Pál gazdag tárgyalásáról, finom megkülönböztetéseiről e tárgynál. Előttünk azonban egyedül annak tudása a fő és ezt jól jegyezzük meg, hogy a *tanítók tanításának tartalma tisztán vallásos igazságokból állott, az egész gyülekezet jelenlétében történt, inkább a felnőttekre tartozott, több esetben átsapott a profétai területre is*. Tartalma 1. Kor. 12, 8. szerint a *λόγος σοφίας* (az isteni kijelentett üdvítők, főleg eschatologikus dolgok)¹⁴ és a *λόγος γνώσεως*¹⁵ (ugyanaz a tartalom, legfeljebb az előadási módban különbözött). S ha mégis 14, 6.-ban megkülönbözteti Pál a *γνώσις*-t a *διδασχί*-tól: ebből azt látjuk, hogy amaz mélyrehatóbb mint a közönséges tanítás és amaz már inkább a profétai tiszthez tartozik. Ép ily átmenet a paraklésis¹⁶ a

¹ Róm. 12, 5. „*οἱ πολλοὶ ἐν σῶμα ἑσμεν ἐν Χριστῷ, ὁ δὲ καθ' εἰς ἀλλήλων μέλη*“.

² I. Kor. 12, 13 k.

³ I. Kor. 10, 17.

⁴ I. Kor. 6, 15.

⁵ Részletesen fejtegeti Pál ezenkívül a fogsági levelekben s a pásztori levelekben is a keresztyénség socialis oldalát.

⁶ I. Kor. 3, 9.

⁷ I. Kor. 14, 2. 26. 2. Kor. 10, 8. 13. 10. I. Kor. 14, 4.

⁸ I. Kor. 7, 7.

⁹ I. Kor. 14, 3. k. 12, 28. Rom. 12, 6. Ef. 4, 11.!

¹⁰ I. Kor. 14, 24. k.

¹¹ I. Kor. 14, 29. 12, 10.

¹² I. Kor. 14, 1—6.

¹³ V. ö. I. Kor. 14, 6. 14, 26. *διδασχί* Róm. 12, 7. *διδασκαλία*,

¹⁴ V. ö. I. Kor. 14, 6., v. ö. 26., v. ö. 30. 13, 2. 2, 10. 6., v. ö. Ef. 1, 7. I. Kor. 12, 8. 2, 9. 15, 51. Róm. 11, 25.

¹⁵ I. Kor. 13, 2.

¹⁶ Róm. 12, 8., v. ö. I. Kor. 14, 3. 31.

profétai és tanítói tantartalam között. Emlegeti az apostol ezekkel kapcsolatban a „nyelveken szólás“ adományát. (*λαλεῖν γλώσση* 1. Kor. 14, 2. 4. 18. 27. *ἐν γλώσση* v. 19.) Extatikus állapotban mondott imádság, a melyet természetesen a hallgatók nem értettek (v. 2. 7.—11. 16.), mivel sokszor inartikulált hangokból, exclamatiókból állott (l. kivált v. 9.), a minek aztán mások vajmi kevés lelki hasznát látták. (Erre vonatkozik az annyiszor citált 1. Kor. 14, 19., a gyülekezetben inkább akarok öt szót szólani értelemmel, hogy egyebet is tanítsak, hogynem mint tizezer szót *nyelvvél ἐν γλώσση*). Látni való azonban, hogy ezen Kharisának — bár Korinthusban felette sokra becsülték: igen vékony haszna volt az egyház-építésnél s az apostol sem sokra becsüli — habár a történet folyamán az egyház ugyancsak igyekezett kifejleszteni ezt a mystikus elemet ép ugy, mint kivetkőztetni magasztos jelleméből a csodatévő *hitet* (1°, 9.) az Istenben való csodálatos bizalmat (13, 2.) a mely gyógyít s a bűn hatalmát megtöri és ezért a *χαρίσματα ἰαμάτων*-nal és az *ἐνεργήματα δυνάμεων*-nal promiscue használta.¹

3. Főleg gyakorlati jelentőséggel bírtak a *διακονία* („szolgálat“) és a *κυβερνήσις* (administratio) és alfajaik: az *ἀντιλήψις*,² továbbá a *μεταδίδου* és *ἐλεειν*,³ valamint az administratorok *προϊσταμένοι*,⁴ előjárók, presbýterek, püspökök, diakonissák.⁵ Ezek aztán részben állandó hivatalokká alakultak át.

Protestáns egyházunk alkotmányát a Pál szavai szerint rendezte be természetesen a kor viszonyaihoz is alkalmazkodva.⁶ Azonban jól jegyezzük meg, hogy azokban a keresztyén egyházakban, a melyeket Pál tanított — már akár levélben, akár személyesen — világi tudományt nem tanítottak sem a proféták, sem a tanítók, sem a diakonusok; sőt noba Pál maga ugyancsak járatos volt korának profán tudományában, sőt vitakozott is kora bölesészeivel: a korinthusi 1-ső levél 2-ik részében perhorrescál mindenféle profán tudományt a gyülekezetben és distinctim szól a világi böleseségről, tudományról, a mit a szem láthat, a fül hallhat, distinctim az Isten ama titkos böleseségéről, a mit a szem nem láthat, fül nem hallhat. Tehát Pál teljességgel nem formál jogot ahoz, hogy az egyházközség a világi tudományokat tanítsa. Tehát a *keresztyén egyházközségnek — mint ilyennek — nem alapelve, hogy világi tudományokat tanítson*. Nem még ha magát Krisztust bérdezzük is meg, mert a tanítványoknak e mandátumakól: „*elmenvén tanítsatok minden népeket megkeresztelvén őket Atyának, Fiúnak és Szent Léleknek nevébe*“⁷ soha semmiféle exegeta ki nem magyarázza, hogy Krisztus akár a kétszerkettőnek, akár a differentiaal-egyenleteknek, akár a Kepler-féle törvényeknek, akár az alany és állítmány kiegészítő (vagy hogy is hívják most?) tudományának tanításával bizta volna meg tanítványait. Mert még ha nem vesszük is tekintetbe a Márk evangéliom nem igazeredetű parallel magyarázó záradékát,⁸ a melyben ez áll: „*elmenvén mind e széles világra, predikáljátok az evangéliumot, a ki hiend és megkeresztelkedik, idvezül; a ki pedig nem hiend, elkárhozik*“, a hol tehát evangélium, hit, idvesség, kárhozat tanításáról (vallásos igazságokról) van szó egyedül! de

¹ I. Kor. 12, 28—30. 13, 2.

² I. Kor. 12, 28. segélyezés.

³ „Alamizna-osztogató és könyörülő“ Róm. 2, 8.

⁴ Róm. 12, 8.

⁵ Róm. 16, 1.

⁶ V. ö. Beköszönő Beszéd Tisza-Füredre Cs. B.-tól.

⁷ Mt. 28, 19.

⁸ Mk. 16, 9—20.

nézzük a Máté záradékát, a hol ez áll: „tanítván őket, hogy megtartsák mindazokat, melyeket én parancsoltam néktek“: ¹ ebben ugyan egy, körömfeketényi világi tudománynak, de sőt még csak a mósesi törvényeknek tanítását sem bizza Jézus övéire, hanem rájuk bizza azon parancsokat (erkölcsi igazságokat) a melyek teljesen és kizárólag a már megdicsőült Krisztus parancsai, a melyeket meg kell tartani azoknak, a kik Ő róla vallást tettek. Tehát Krisztus a világi tudományok, tanítására, erre szolgáló tanintézetek alapítására tanítványainak sem exclusiv jogot nem adott, sem köteleességüké azt nem tette. Tehát a legtisztább keresztyén állásponttól a világi tudományoknak a keresztyén tanítványközség által való tanítása nem védelmezhető. És ha mégis joga van hozzá az egyházközségnek — ott a hol van — az nem keresztyéni jog, hanem a viszonyok fejleménye, a mely a viszonyokkal együtt fejlődik, alakul; *történeti jog*, a mi tiszteletre és védelemre méltó, de nem változhatatlan, hanem a történettel együtt változhat és — a mit először kellett volna mondanunk — *nem olyan szent, mint a keresztyénség alapelvei.*

Csánki Benjámín.

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Elnöki megnyitó beszéd

a beregmezei tiszaháti lelkészi kör márc. 6. lelkészi értekezletén.

Tisztelt értekezlet! Midőn szívből üdvözölöm ezen értekezleti gyűlésünkön lelkészi körünk egybegyűlt tagjait: legyen szabad rövid áttekintést vetnem egyházi életünk egyes jelenségeire, melyek kétségen kívül arról győznek meg bennünket, hogy egyetemes reformált egyházunk helyzete ma napság általánosságban véve nem olyan, mint akár a közel, akár a régen múlt időben volt.

A mai kor áramlata nem látszik kedvezni a vallásos intézményeknek. Az anyagiak utáni törekvés, a gőz és villam, a gyakorlati tudományok, az ipar és művészetek terjedése és a mindennapi megélhetés biztosítása mellett mind szűkebb térre vonul az az ország, melynek Krisztus méltatlan utódai gyanánt mi vagyunk katonái: az Isten országa, a vallás, az egyház. Nem mondok új dolgot, csupán csak regisztrálni akarom azon tüneteket, melyeken ha végig tekintünk: úgy találjuk, hogy a mi lelkészi pályánk ösvényei nem a régi közmondásos nyugalom szélesendőtől védett kikötőjébe vezetnek bennünket; hanem lépten-nyomon anyaszentegyházunk és abban a magunk jövőjéért aggodó érzet mind sűrűbben jelentkező tövissei teszik szuróssá nyugalomunk párnáit.

T. értekezlet! Megszoktuk, belénk nevelték, s következképpen elválhatlan természetünké vált a protestáns önérték, mely magába foglalja a demokratsmst s az önállóság szeretetét; és ez a mily szép és magasztos sajátság, őseinktől átöröklött tulajdon bennünk: oly nagy száka s talán még bűn is a hatalom szemében. És innen van talán, hogy az 1848. XX. t.-c. intézkedéseinek dacára a mindenható állam a mi ismeretes protestáns szegénységünknek oly késlekedve jó segítségekre. Hiába! az tény, hogy az önállóság anyagi függetlenséget feltételez; a segítségre szorulttól pedig legalább is aláztatosságot várnak meg; s ez a közmondásos kalvinista nyakassággal nehezen fér össze.

Ujabbán a múlt évben ugyan szentesítve lett a kongrua törvény, mely szép összeget rendel fordítani a

¹ Mt. 28, 20.

recipiált felekezetek papjainak segélyezésére. De ha nekünk sok előleges kimutatás, hozzáadás és levonás után folyóvá tétetik is az a várt államségély: ki tudja a törvény egy oldalú intézkedése mellett lesz-e javítva igazán a mi helyzetünkön? Ki tudja, a mi reformált közönségünk egy nagy részénél nem fog-e felszínre emelkedni egy oly irányzat, mely így fog okoskodni: „ha az állam segélyezi a papot, akkor mi ne fizessük,“ s a jelenlegi nehéz helyzet nem fog-e egész a türethességig fokozódni? Ime tehát az egyházak segélyezése nélkül nyerendő lelkészi kongruát — e gúnyosan úgy nevezett prezent pénzt — sem élvezhetjük nyugodtan és aggodalom nélkül.

Ezzel kapcsolatban, ha a korszerű'len egyházi adózáson alapuló lelkészi fizetés mibenlétét jól felgondoljuk: hát ugyan hol van ma a biztosíték arra nézve, hogy az a papiron szereplő — legnagyobb részt proven-tuálékból álló — fizetés tényleg is befoly! Sőt évek óta már nem azt tapasztaljuk-e, hogy díjlevélben megállapított fizetésünkre csak annyiban számíthatunk, tehát azzal szemben csak annyi a biztosítékunk, hogy a mi egyház-hiveink jobb részénél még él biznyos — a szív nemes-ségéből táplálkozó — köteleességérzet; és ez a rész fizet, mert úgy látta apjától, nagyapjából, a kiknél — mert van még benne önérték — ő sem akar alább való lenni. De már egyháztagsaink másik része és ez Istennek hála! ma napság még a kisebb rész, az állami és egyházi terhek alatt roskadozva, részben pénzintézetek, részben uzsorások kezébe jutva, egyházi adót már nem igen fizet; évről-évre hagyja nyakára szaporodni, így okoskodva: „hisz azt csak a pap kéri; azért nem foglalnak és nem hajtják el a tehenet, gyermekeim táplálóját.“ És valóban úgy is van. Egyházi előljáróink sokszori sürgetésünkre — elég kedvetlenül — mert úgy mondják, hogy az sok becstelenséggel jár, megteszik ugyan, hogy adós egyháztagsainkat egy párszor fizetésre szorgalmazzák, de aztán tovább nem is mennek. Szent-esített egyházi törvény könyvünkben megvan ugyan, hogy az egyházi adó behajtására a közigazgatási hatóság, ha az egyházak által ez iránt megkerestetik, köteles az egyházi előljáróknak segélyére menni. Óh de Istenem! mai időben karhatalom alkalmazásával csak nem haragíthatjuk magunkra a népet; jogaink, követelésünk ily módon való érvényesítése még az azt pusztán szemlélő nagyobb résznel is szemet szúr, ellenszenvet kelt. És még ha így nem volna is; de hát ijesztő rém gyanánt már is megsuhogtatta fegyverét több helyen — ismeretlen veszélyt hordva méhében — a socialismus, a mely vallásért, egyházért, papért bizony nem lelkesül; sőt a társadalmi rend felforgatásával a tulajdon szentségét is megtagadja s igaztalan úton osztolni akar a mások törvényes vagyonán. Reánk lelkészekre nézve pedig ily ridegen okoskodik; „minek a papnak föld, minek a nagy fizetés? predikáljon — ha akar — ingyen; mint a hogy azt Krisztus és az apostolok cselekedtek.“ És a mi legveszedelmesebb; ez a socialis tan nagyobbára a mi reformált köznépünknel talál kedvező talajra, s főképen ott, hol az egyházi terhek magasabbak és arány-talanabbul vannak megosztva. A mint ezt az előző évek tapasztalatai bizonyítják.

De ha e tekintetben kevés vigasztalót találunk egyházi életünk térein: bizony nem sokkal több biztatás mosolyog felénk, ha egyházunk jövőjébe tekintünk; mert azért is aggodnunk elég okunk van az egyház-politikai törvények miatt. Ime mi — született demok-raták — ezt a törvényt magunk is, sőt mondhatjuk, hogy nagy részben épen magunk segítettük törvénynyé

lenni, azon reményben, hogy a más felekezetű papok visszaéléseinek ez által gát vettetik. És a minden napi tapasztalat ép az ellenkezőről győz meg. Mi ugyan legközelebről egyházmegyénket tekintve örömmel mondhatjuk el, hogy nekünk az egyházpoltikai törvények hasznát nem hoztak, de kárt sem tettek. Ellenben ha a statisztikát olvassuk, lehetetlen meg nem döbbernünk azon elszomorító jelenség felett, hogy épen népesebb, intelligensebb és így tekintélyesebb egyházaikban napnap után szaporodik azoknak száma, a kik egybekelésöknél az egyházi áldást, a születéseknél a keresztelest nem veszik igénybe. Hát még ha a mindinkább szaporodó felekezetnélküliek egyházunkból való tömeges kiválását, a vegyes házasságoknál a tőlünk reversálisok erejével elharácsoltság gyermekek nagy számát megtekintjük, bizony arra a meggyőződésre jutunk magunkat illetőleg, hogy az egy akol és egy pásztor krisztusi felséges elv teljesebbé helyett im ma holnap a „kinn a bárány, benn a farkas” sokat jelentő szomorú állapotára jutunk.

Egy szóval egyházunk jelen helyzete különösen minket papokat erősen ösztönöz, hogy ébren legyünk és vigyázzunk; erősen ösztönöz, hogy azokon az öröklő helyeken, hová a gondviselés állított egyenként és egyetemlegesen minden tőlünk telhetőt megtegyünk, hogy az ne mondassék rólunk: Mikor az emberek aludnának, eljövénnek az ő ellenségeik, s vetének konkolyt a gobona közé (Máté. XIII. 25.).

Tisztelt értekezlet! Tovább is fűzhetném ez áttekintést egyházunk jelen és jövőendő helyzete felett, s az így előnkbe táruló kép sem lenne sokkal vigasztalóbb; azért is ez alkalommal tovább menni nem kívánok; hanem szeretettel kérve kedves tisztársaimat, hogy a mutatkozó bajokkal szemben tömörüljünk s a mit más-ként nem lehet — egyháztársadalmi úton igyekezzünk elérni — az értekezleti gyűlést megnyitom.

Zámbory Béla.

IRODALOM.

Adalékok a dunamelléki ev. ref. egyházkerület történetéhez. Közli *Földváry László*, vác-hartyáni ref. lelkész. I. II. rész. 8-r. 318+360 ll. Kilenc térképpel, betürendes személy- és helymutatókkal. Ára a két kötetnek 8 korona. (Megrendelhető Hamar István theol. tanárnál Budapesten, VII. Dembinszki-utca 30.) Budapest, 1898. Kiadja a dunamelléki ref. egyházkerület. Bővebben fogjuk ez értékes művet bemutatni. Előre jelezzük, hogy Földváry a bűvár és gyűjtő nagy munkáját végezte, nem pusztán közlő, hanem feldolgozó is bizonyos tekintetben. A dunamelléki egyházkerület pedig szép példaadással indul meg, midőn kerületi költséggel adatja ki saját multjának létanyagát, fel is támasztja a mi volt, meg is menti, a mi megmenthető s a jövő számára biztosítja a meglevőnek tovább élését. Mert igaza van a bűvár szerzőnek (I. S. I.), hogy az ő egyházkerületök *nagy temető*, feltámadás reménye nélkül pihennek ott az elpusztult egyházak nem kevés számban. Nagyobb egyházaink, tractusaink, kerületek menjenek a szép példa után és előbb saját történelmök adattárát, forrásait, okmányait gyűjtessék egybe és adassák ki; ez az első út a történet megírásához, emez későbbi munkát, csak okozat lehet. (B. F.)

Egyházi beszédek. Irta *F. Varga Lajos* reform. lelkész. I. kötet. Szerző tulajdona. Ára 3 korona. Szatmár. 1899. 8-r. 179 l. Tartalmaz XXIII ünnepi s alkalmi

beszédet s függetlenül egy beköszöntő, két temetési, egy esketési és egy kereszteleési beszédet. F. Varga Lajost előnyösen ismeri lapunk közönsége. Erős hitű, szilárd meggyőződésű, írásban, szóban, tethben egyaránt eredeti, mondhatnám markans egyéniséget feltűntető ember. Ezek a tulajdonságai adnak szint és jellemet egyházi beszédeinek is. Egyszerű hitekhez alkalmazott, egyszerű, világos tanítások ezek beteges fellengősség és üres páthosz nélkül, ahogy ott az akáctól beárnyékolt kis falusi templom ünnepi csendjében szól a hivatott lelkipásztor. Itt-ott megcsillan bennök az ellágyuló költői kedély is. Legkevésbé tetszik nekünk és szinte semmitmondóknak tartjuk a Vályi János felett mondott beszédek. Olyan Károlyi-féle ódon szóhoz, mint *állatok* = állatokhoz való ragaszkodás pedig a magyar nyelv mai fejlődésében annyival inkább feltűnő előttünk, mert az újabb bibliai kiadásokban e szó már rendszerint javított alakban fordul elő. Ez azonban csekély hiba és a beszédek érdeméből semmitsem von le. Szívesen ajánljuk a tehetséges író beszédeit. Kapható szerzőnél Majtison és Lövy Miksa könyvkereskedésében Szatmáron.

Adventi, böjti imák és tanítások prot. lelkészek és tanítók használatára Incze Dániel és Herepei Gergely ev. ref. tanár és lelkész után, kiegészítve Sántha Károly ág. h. ev. lelkész eredeti főimáival. Összeállította és rövid zárímakkal ellátta *Feyer Gyula* ág. h. ev. lelkész. II-ik r. Brassó 1899. 8. r. 145 l. Magában foglal a füzet XXXVI böjti s nagyheti imát és tanítást. Az előimák Sántha Károly költői lelkéből fakadtak s annak szárnyain emelkednek a Mindenható trónusához. Szépek, megindító, poétikusok. Kettő van mindenikhez, egyik prózában, a másik versben. De hogy miért *főimák*? azt, mint az I. rész ismertetésénél is megemlítettük, nem értjük. Ismerünk elő- és utóimát, de főima nincs, mert az imádság mind egyenlőképpen fő. A tanítások alkalomszerűek, megfelelőek, világosok s gondolat és eszmébresztés szempontjából olvasmányul ajánljuk lelkészeink figyelmébe. Esetleg a böjti bibliamagyarzatok is helyettesíthetők velök. Ugy a mint van az egész cyculus elmondása a mi egyházi szertartásainkba nem illeszthető be. A mű azonban már csak a szép imák és alkalmi gondolatok miatt is méltó a megvételre. Ára 1 frt 20 kr s kapható szerzőnél Pürkerecen (Brassóm. u. p. Zajzon.)

Egy nagyjelentőségű új irodalmi vállalat indult meg, oly mű, minőnek eddig híjával volt a magyar irodalom. A *Nagy Képes Világtörténet* ez, mely XII. kötetben a legújabb kutatások felhasználásával adja a világ eddigi történetét. Felsőleges vállalkozás, megismeretni milliókkal az ősök életét, kezünket a népek szívére tenni, megtudandók, mily érzellemmel dobbantak a messze múltban. Az adatokból mozaikot rakni össze mely művészi képben mutassa a korok életét és szellemét. Minden tudomány összessége e mű: a legteljesebb geographia, a leghelyesebb ethnographia, a legmagasabb néplélektan. Fölfedi a hosszú utat, melyet az eszmék megtettek, míg a tudós ajkából az utcanép ajkára kerültek. Az eszmék történeti életéből kiemeli azt, a mi bennök maradandó, a mi az egyénben örök és általános, a mi a nemzetek életéből a világ tulajdonába ment át. Így az emberi szellemnek mintegy tapasztalati lélektanát adja; s a történeti kutatást szinte drámai érdekek ruházza fel. Mindenki megtalálja e könyvben a mi őt érdekli. A történet kedvelője a legjobb útbaigazítót, az ipar barátja az industrialis haladás rajzát, a sociologus

az ősi korszakok megállapítható adatait, a társadalmiak rajzát, az aesteticus a művészete történetét, a művelődés-történet tudósa. a maga tudományának egész anyagát; a katona a fegyverek, a nők a viselet és divat történetét. Az egész mégis egységes és mély nemzeti érzés hajtja át. Az első kötet, az ókor keleti népeiről ír, csodálatos nevű fáraókról, a kik nagy zsarnokok voltak, vérszomjas, kegyetlen emberek, élvágyók, de művészet kedvelők. Mintha egy-egy renaissance kori tyrannust látnánk két ezer évvel a renaissance előtt. Napfényben éltek, aranyban ragyogtak, de olykor megmelegte őket a hamleti lemondás; városaiknál nagyobb sir városokat építenek, palotáiknál nagyobb sir pyramist, a melynek falán az egész jövő életök meg van örökítve. Azt hitték, hogy a lélek a képek életét éli. Nagy poéták voltak az őskori népek; azért még az is nagy várakozással nyúljon e könyvhöz, a kit csak a szépirodalom érdekel. Az is talál itt, népszellemelek költői álmait. A gyögyörű képekről műmellekletekről, színes műlapokról hiába irnánk, azokat látni kell. Pazar gazdaságú a mű a tekintetben is. Eddigél 17 füzet jelent meg belőle, mely magában foglalja a kháldeai, zsidó, egyiptomi és perzsa nép történetét egész III. Artaxerxes oxus uralkodásáig. Ez első kötetet *Fogarassy Albert* írja *Goldzieher Ignác* revisiója mellett. Az egész nagy művet Marcali Henrik egyetemi tanár szerkeszti s a legkiválóbb tudósok írják: Gyomlay (II. köt.), Geréb (III. köt.), Borovszky (IV.), Mika (V.), Aldassy (VI.), VII—XII. maga Marczali Henrik. Egy kötet ára diszkótésben 8 frt. Hoga minél inkább elterjedhessen 1 frt 50 kr havi részletfizetésre is kapható. Megjelen füzetekben is hetenként. Egy füzet ára 30 kr. Az egész mű 240 füzet lesz. Kapható *Révai Testvérek Irod. Int.* (Üllői út 18.) és minden hazai könyvkereskedésben. A közoktatásügyi miniszter e művet az összes iskoláknak megvételre ajánlotta.

„**Protestáns Pap**“ című lap XX-ik évfolyamának 2-ik száma. Lágler Sándor és Kálmán Dezső szerkesztésében Kölesden, következő tartalommal jelent meg. Oh, szállj le! Halász Margit-tól. — Garay hatása az „ötvenes évek“-ben. Kálmán Dezső-től. — Egyházi beszéd (márc. 15.). Czékus László-tól. — Virágvasárnap beszédvázlat. Ahfeld után. — Nagypénteki egyházi beszéd. Csulak Zsigmond-tól. — Húsvét ünnepén. Szigethy Dániel-től. — Husvétüi egyházi beszéd. Papp Károly-tól. — Beszédvázlatok. Kund Sámuel-től. — Esketési beszéd. Raffay Sándor-tól. — Irodalom. Tantó Jánostól. — Egyházi tisztiválasztások. — Papválasztások. — Halálozások.

A lapra előfizethetni a szerkesztőknél egy évre 4 forinttal, félévre 2 forinttal, negyedévre 1 forinttal. — Kaphatók még régiebb évfolyamokból teljes példányok, a XVII. évfolyamból azonban az 1., 2., 3-ik számok teljesen elfogytak.

NEKROLOG.

BÉLTEKI GÉZA.
(1861—1899.)

A férfi-kor legerőteljesebb szakában, alig pár heti szenvedés vetett véget annak az áldásos életnek, a mely minden feltűnést kerülve, zajtalan egyszerűségben egy kis gyülekezet lelki és anyagi jólétének emelésére volt szentelve. A nyüvedi ev. ref. egyháznak közel 8 évig hűséges és a szónak igaz értelmében valódi lelkipásztora: *Bélteki Géza* a f. évi február hó 22-ik

napján, egészen váratlanul, ama boldogabb hazába költözött.

Napok, sőt immár hetek röpültek tova, hogy az őszinte részvét és fájdalom az idvezült lélek porsátora fölé virágait, koszorúit elhelyezte. Egy szintén kegyeletes kötelesség lerovása azonban — hogy az Urnak hű szolgájáról e helyen is megemlékezzünk — mindezeideig teljesítetlen maradt.

Pedig ha valaki, úgy *Bélteki Géza* erre a szélesebb körű megemlékezésre nagyon is érdemes. Hívebb és önzetlenebb pásztor nála alig találkozhatott sorainkban. Munkálkodásának néhány éve a folytonos tevékenységnek, pihenés nélkül való alkotásnak ideje vala. Rövid, de mindenkor és mindenben böles tapintatra valló vezetése alatt kiesiny gyülekezetében a hit és anyagi élet terén kétségtelen fejlődés és virágzás indult meg. Elévülhetetlen érdemként nevéhez fűződik a kügypusztai iskola és tanítóállomás szervezése, a lelkészlak újonnan megépítése, az Istenháznak díszes renoválása, valamint a népkönyvtár létesítése; mely utóbbi célokra jelentékeny összeget áldozott a magából, hogy e tekintetben is példát mutasson híveinek. Családot nem alkotott; minden érzését és gondolatát gyülekezetének boldogítására szentelte.

De nemcsak mint lelkész ékeskedett a jó pásztor minden nemes tulajdonságaival, hanem mint ember is a szerénységgel párosult ritka becsületes jellemnek volt meghamisítatlan típusa. Ezek fejlesztették aztán ki közte és a gyülekezet között azt a bensőség teljes viszonyt, a mely hívei részéről elébb betegsége, majd elhunyt alkalmából oly megható módon nyilatkozott meg.

Temetése a f. évi február hó 24 én Pocsajban, a hová lelkésztestvérének látogatására és kevésbé komoly-nak hitt betegségére nézve orvosi tanács kikérése céljából ment, majd — híveinek óhajtásához képest, kik szeretett lelkészöket halottaiban is magokénak tartani akarták. — Nyüveden, febr. hó 25-én délelőtt folyt le. Mindkét, de főleg az utóbbi helyen lelkészársak és hívek nagy számmal jelentek meg e gyász-tisztelettel. hogy utolsó Isten-hozzádot mondjanak a férflúnak, a kinek emlékezete legyen áldott mi közöttünk!

S. J.

A D A T O K

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

70. A nánási ev. ref. egyház történelme.

(Folytatás.)

Sok emléke van azon visszásságoknak, melyek elő állottak a papmarasztásból. Ezen lealázó szokás nagyban közreműködött a papok tekintélyének aláadására. Küzdött is az egyházi felsőbbség ezen szokás eltörlésére minden erejével. 1806-ban mondja egy egyházkerületi végzés: „a pap marasztás sok helyen illetlenül megy végbe, a hol egyházi előljároság van, az marassza a papot, a hol ez nem lehetséges, a t. praedikatort az egész nép marassza, cselekedje azt nem utcán, vagy a templom kerítésben, sokkal inkább más illetlen helyen, hanem gyűljenek az eclésiái kurator vagy helység házához, a hol minden lárma és civódás nélkül menjen véghez az e felett való tanácskozás.“¹ De van más ferdesége is a pap marasztásnak. Megtörtént ugyanis, hogy a pap nem szándékozott ott maradni, de nem

¹ Alb. ecl. 1806 okt. 15. e. k. gy.

mondta meg szándékát addig, míg más ecleziában biztos állást nem szerzett magának, vagy pedig a marasztást valamely kivánsága teljesítésére használta fel. E mellett kölcsönösen káros következménye volt mind a papra, mind a kivekre, mert „az eclezia sok oly predicatortól elidegenedett“, a ki különben tetszett előbb.¹ Az esperes inti tehát paptársait, hogy a pap marasztásnál valódi szándékukat jelentsék ki, de az eclezia részéről is lehetlenné akarja tenni a marasztással való visszaélést. a mikor elrendeli, hogy „addig nem változtathatja meg (az eclezia) előbbi papját, míg véglegesen ki nem fizeti“.² Az új papnak pedig nem szabad addig elfoglalni állását, míg az előbbi pap be nem mutatja neki recognitionálisát arról, hogy ki van elégítve. Egy 1812. évi egyházkerületi végzés szerint: „az úgynevezett marasztás a 19 canon szerint nem egyéb, hanem újra vajó meghívás, tehát elrendeli, hogy „az eclezia a praedicatorról le nem mondhat, a vidékbeli esperest és consistorium jóváhagyása nélkül.“³

Volt ezen szokásban valami önbíráskodás az egyházak részéről papjainkkal szemben, ezért rendeli el szintén az egyházkerület, hogy „az országyűlés által és a király által is megerősített kanonok az ecleziának helybeli előljáróit a praedicatorral való ügyben bírakká nem teszi, hanem a vidékbeli esperest és consistoriumot“.⁴

Az egyházi felsőbbség mindent elkövet a papok tekintélyének nevelésére. Nem csoda, ha a protestantismus elnyomott helyzetében a papképzésről sem tudnak oly mértékben gondoskodni, a mi pedig az egyház fennállásának és virágzásának alapját képezi. Ismerve az egyháznak azon elnyomott helyzetét, a mely alatt még századunk első felében is volt a protestantismus, nem csodálkozunk, ha az egyházkerület maga kénytelen elismerni papjairól, hogy: „a praedicatori hivatalra néha olyan személyek vétetnek fel, kik vagy a szükséges tudományok, vagy a szelid és feddhetlen erkölcsnek, vagy az igazgatásra megkívántató okosságnak, vagy tán épen mindeneknek nem kevés híjával vannak, melynek osztán az a következesek, hogy az ilyen praedicatorok, miután rájok ismernek, egyik ecleziából a másikba hányódván, vetődván, mind magukat és házuk népét boldogtalan állapotba juttatják, mind az ecleziát szenvedtetik“.⁵ Továbbá, épen a legalkalmatlanabb emberek értenek ahoz, hogy beszínleljék magukat az ecleziák kegyébe, a külföldi akadémiákon járt emberek pedig háttérbe szoríttatnak, ezért rendeli, hogy minden évben Urnapján tartozzanak az egyházkerületi gyűlésen megjelenni és ott bizonyítványaikkal magukat legitimálni, bizonyítványaik megvizsgálándók, különösen az erkölcsre vonatkozólag, tartoznak erkölcsi bizonyítványt bemutatni az iskolamesterségről is. A kik így megfelelnek, megfognak vizsgáltatni az egyes elméleti és gyakorlati tárgyakból és csak az, a ki erről bizonyítványt tud előmutatni, lehet káplán vagy pap. Mikor pedig valamely pap megválasztására az esperes megadja a consensust, akkor az egyházmegyei consistorium ismét megvizsgálja az új lelkészt. Még ezután egy év alatt tartozik letenni az emissioi censurát.

Ime így igyekeznek a papok szellemi színvonalát is emelni!

Lássuk már most a nánási pap anyagi ellátását. 1782-ből lelkészi fizetés-level szerint kapott: 1. Kész-

pénz 100 frt, 2. tavaszi buza: 20 köből, 3. árpa 20 köből, 4. hizott sertés, vagy a helyett Vf. 10, 5. szekér széna: 8, 6. ölfá: 6, 7. 1 mázsa só, 8. 3 itce vaj, egy font bors, 9. fűteni való nád kéve: 300, a város szalmája pedig szabad lészen, 10. 25 font faggyu, 11. bor concessum 6 frt, 12. hus concessum 50 font, 13. Kész véka kása: 2.

Ez a fizetés a mult századéhoz képest nem mutat emelkedést. Sőt a lelkészek az iránti panasza is indokolt, hogy nem kapják meg rendesen, 1763-ból van feljegyezve egy határozat, mely szerint: „az egyháziak 13-14 esztendőtl fogva valók is restálnak pénzzel, buzával, árpával nem kevéssel, intetnek tehát in specie a mostaniak, hogy nem poros, gazos és szemetes buzával fiztessenek ministri eclestiae, azt vállalták fel az eclestia curator magokra.“ Jellemző azonban a mi a jegyzőkönyvben ezen végzés alá más kézzel és más tentával van írva: „verum haec omnia nudae promissiones erant, effectu hoc quoque carent. Facilius aliquid promittitur, quam praestatur“.¹ (Mindezek azonban csak üres ígéretek voltak, most sem mentek még teljesedésbe. Könnyebb valamit ígérni, mint megadni).

Az egyháziak sokat szenvednek az adó be nem hajtása miatt. 1764. november 5-én a consistorium elhatározza, hogy: „mivel a régi egyháziak közül a restantiát teljességgel nem akarják fizetni, sok admonitio után is, ezek vettessenek bírák uraimék által árestomba, kik teljességgel nem akarják szedni a sok restantiát és ott tartassanak addig, míg valaki kezességére ki nem bocsáttatnak. ekkor aztán terminus adassék nekik, hogy azokra megfizessenek, melyet ha fel nem fogadnak erőssen ki se bocsáttassanak“.²

Barcsa János,

h.-nánási gymn. tanár.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Apró hírek. As erdélyi püspökölasztást**
b. Bánffy Dezső főgondnok az április 18. tartandó rendkívüli egyházkerületi gyűlésre tüzte ki. — **Hegedűs Sándor** miniszter első rendelete nagy örömet keltett. Az első rendelet a vasárnapi munkaszünet áldását kiterjeszti miniszteriuma összes alkalmazottjaira, a kik a rendelet értelmében vasárnap egész nap teljes munkaszünetet élveznek. — **A debreceni ev. ref. Főgymnasiumi Önképző Kör** a főiskolai enekkar közreműködésével 1899. évi március 19-én, a collegium disztermében Petőfi-Ünnepélyt rendez, a következő műsorral: 1. „Talpra magyar!“ ifj. Szotyori N. Károlytól. Előadja: a főiskolai enekkar. 2. Megnyitó beszéd. Tartja: Birtha István VIII. o., elnök. 3. Óda. Irta: Oláh Gábor VII. o. tan. 4. Emlékbeszéd. Irta és felolvassa: Birtha István VIII. o. 5. Komoly szavaltat. Tartja: Balog Ernő VIII. o. tan. 6. Kurucz nóták. Székács Gyulától. Előadja: a főiskolai enekkar. 7. „Talpra magyar!“ Szavaltatja: Szabó Gyula VII. o. tan. 8. Humoreszk. Irta és felolvassa: Szabó István VIII. o. tan. 9. Vig szavaltat. Tartja: Végh József VIII. o. tanuló. 10. Szózat. Egressytől. Előadja: a főiskolai enekkar. — **Konfirmándusok részére** újtestamentumok kaphatók különös kedvezményekkel, dr. Moody András skót ref. lelkésznél. Budapest, Rudolf rakpart 8. sz. a.

¹ I. Jegyzőkönyv 1763. okt. 1.

² U. o. 1763. nov. 5.

¹ 1796 nov. 15-ről esperesi futó levél.

² U. o.

³ U. o. 812 aug. 12. e. k. gy.

⁴ U. o.

⁵ U. o. 1816. aug. 10. e. k. gy.

— **A tiszántúli ev. ref. egyházkerület főgymnasiaiban** e folyó tan év végén az érettségi szóbeli vizsgálatok a következőleg fognak megtartatni: a) M.-Szigeten június 12—16. napjain Kiss Áron püspök elnöklete alatt; b) Szatmáron június 15—16. napjain Dóczy Imre középisk. felügyelő elnöklete alatt; c) Mező-Túron június 21—22. napjain Dóczy Imre elnöklete alatt; d) H.-M.-Vásárhelyen június 19—22. napjain dr. Erdős József theol. tanár elnöklete alatt; e) Kisújszálláson június 26—28. napjain Dóczy Imre elnöklete alatt, f) Debrecenben június 22—29. napjain Zsigmond Sándor egyh. ker. főjegyző elnöklete alatt.

— **Az állami főfelügyelet** gyakorlása céljából **Géresi Kálmán** tankerületi főigazgató, mint miniszteri megbízott, f. hó 7—11. napjain meglátogatta a debreceni ev. ref. főgymnasiumot s látogatása befejeztével bizalmas értekezleten közölte észrevételeit a tanári karral. Azzal a szeretettel, mely a kiváló tanügyi férfiút, mint e főgymnasium volt tanárát, az intézethez köti, ismerte el az intézet szellemi életének magas színvonalát, mely a mult hagyományain alapulva s a tanári kar által a fejlődés újabb elemeivel gazdagítva, a főgymnasiumnak felekezeti középoktatásunk terén kiváló helyet biztosít; de ugyanennél a mély érdeklődésnél fogva, valamint a nemzeti közművelődés iránt való köteles tekintetből rámutatott az intézet ismeretes fogyatkozásaira is, a melyek legnagyobb részben az osztályok túlságos népességéből származnak. Ez a körülmény alkalmat adott az értekezleten azon gondolat felvetésére, hogy a közoktatási kormány egy állami főgymnasiumot állítson Debrecenben. Látnivaló azonban, hogy egy állami főgymnasium felállítása alig segítene valamit a debreceni főgymnasium helyzetén. Azok a szülék, a kik ma itt neveltetik gyermekeiket, ide küldenék őket akkor is, nemesak az itt nyerhető sok jótétemény miatt, hanem azért is, mert ezek a szülék túlnyomó számban reformátusok. Legfelebb — és ez nem volna nyereségnek tekinthető — a vagyonos és intelligens családok gyermekeit veszténél el az intézet mint a melyek inkább mérlegelni tudják a zsúfolt osztályok paedagogiai és egészségi hátrányait. De ha sikerülne is ily úton a debreceni főgymnasium túlságos népességének levezetése s az innen elterelt tanulókkal egy állami gymnasium benépesítése, ez a siker nekünk reformátusoknak egyáltalában nem állana érdekünkben. Mert mindaddig, míg felekezeti érdekeink ápolására iskolákat tartunk fenn, nem lehet közönyös előttünk, hogy gyermekeink a saját iskoláinkban vagy idegen intézetekben tanulnak-e. Ha debreceni főgymnasiumunk keretei szűkek a beleözönlő felekezetünkbeli ifjúság befogadására, akkor nem ennek az áramlatnak idegen területre vezetéséről, hanem a debreceni főgymnasium kibővítéséről kell gondoskodnunk. Ha nincs hozzá anyagi erőnk, hozzá kell folyamodnunk az államsegélyhez. Az, hogy ezért esetleg le kellene mondanunk néhány tanár választásának jogáról, a kiket az általunk ajánlottak közül a közoktatásügyi kormány nevezne ki, oly lényegtelen áldozat, a mely figyelembe sem jöhet azok mellett a nagy felekezeti érdekek mellett, a melyeket ez áron biztosítanunk lehetne. Bármennyire ragaszkodjunk is ezekhez az itt szóba jöhető, inkább csak érzelmi jelentőségű autonom jogokhoz, a melyek református maradna, mint ma, — be kell látnunk, hogy a rohamosan fejlődő tanügyi igények rövid időn rá fogják szorítani a debreceni főiskolát is arra az útra, a melyen többi intézeteink fejlődésük feltételeit oly szerencsésen megtalálták. Mert nemesak arról van itt

szó, hogy a főgymnasiumban az osztályok és a tanzékek számát szaporítani kell, — bár ez is oly feladat, mely az iskola anyagi erejét felülmúlja, — hanem egyéb téren is sürgős szükségek várnak kielégítésre. A mint a gymnasiumi felügyelőnek az egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyvében (1898. évi 412. szám) közzétett jelentéséből látható, a debreceni főgymnasium a tanári fizetések mértékét tekintve, a kerületbeli gymnasiumok sorában az ötödik helyen áll. Az akadémiai tanári fizetés pedig szintén messze mögötte marad az országos mértéknek. Ez oly hátramaradás, a mely nem tűr késedelmet az 1897. évben elvben korszerűleg megállapított tanári fizetések életbeléptetésére nézve. Mindezekben nem állami gymnasiummal, hanem csak az államsegély igénybevételével lehet segíteni. Lehet, de egyszersmind kell is, mert mint mindenütt a szellemi élet terén, úgy a tanintézetek életében is a stagnálás egyértelmű a hanyatlással.

— **Március idusát** debreceni főiskolánk tanári testülete és ifjúsága az idén is emelkedett hazafias hangulatban ülte meg. A főiskolai ünnepélyek reggeli 9 órakor a tanári kar által rendezett ünnepvel kezdődtek, az oratóriumban, mely zsúfolásig telve volt ünneplő közönséggel és tanuló ifjúsággal. Az ünnepélyt a főiskolai énekkar a Hymnussal nyitotta meg. Nagy Elek főgymn. tanár mondta el azután szép és tartalmas emlékbeszédjét. Szentiványi joghallgató pedig Kun Béla jh. alkalmi ódáját szavalta nagy hatással. A szépen sikerült ünnepélyen ott voltak főt. Kiss Áron püspök úr, a ref. lelkészi kar, a főiskola tanári kara, Márk Endre koll. ügyész, Dóczy Imre középisk. felügyelő, Szikszai Szabó László coll. gazdasági tanácsos stb. Az ünnepélyt a főiskolai énekkar fejezte be a Szózat eléneklésével. A nagyobb szabású ünnepélyekre délután került sor. Több ezer főre menő közönség gyűlt össze a főiskola udvarán és a főiskola előtt. — Az ünnepély első része a Petőfi-szobor előtt folyt le, hova csak a jeggyel bírókat eresztették fel a rendezés munkáját teljesítő tűzoltók. A Petőfi-dalkör énekelte itt el a Talpra magyar-t igazi tetszést és lelkesedést keltve. Azután Szabó Miklós th. Talpra magyar szavalata következett. Kun Béla, jh. lelkes hangú, szép beszédet tartott melyhez méltóan sorakozott Acsay Lajos th. hatásos szavalata: Váradi Antal „Szent nyomok“ c. költeménye. Az ünnepély második részének a főiskola udvara volt a színtere. A főiskolai énekkar „Hymnus“-a után Szentiványi Sándor szavalta el ismét nagy hatással Kun Béla alkalmi ódáját, Kovácsi Kálmán th. sikerült emlékbeszédet olvasott fel. Azután a kántus énekelte a Kossuth indulót. Innen a városháza elé vonult a közönség, hol a debreceni dalegylet és a főisk. kántus énekeltek. Szacsvay Sándor a debreceni színtársulat tehetséges művésze a Talpra magyar-t szavalta. Ugyancsak itt tartott emlékbeszédet Sipos Béla jh. Az ev. ref. felsőbb leányiskola ünnepe délelőtt folyt le változatos gazdag programmal, melynek főbb pontjait Nagy Gyula vallás-tanár emelkedett szellemű hazafias imája és Kalocsa Róza igazgatónő nagyérdekű felolvasása képezte. Az ünnepi hangulat különben városunk összes tanintézeteire kiterjedt, melyek szinte vetekedtek egymással, hogy mentül méltóbban uegülhessék a szabadság, egyenlőség és testvériség magasztos emléknapját.

— **A pesti ref. egyháztanács és Hegedüs Sándor.** A pesti ref. egyháztanács f. hó 13-iki ülésében, szerezett főgondnokát, **Hegedüs Sándort**, miniszterre lett kinevezése alkalmából meleg ovációban részesítette. Az egyháztanács örömet és ragaszkodását Szász Károly püspök tolmácsolta, mire az ünneplő férfiú emelkedett

szellemű, mély vallásos érzéstől sugallt, remek beszédben tett vallást kálvinista hitéhez s egyházához való törhetlen hűségéről. Beszédéből jól esik ide iktatnunk a következő passzusokat: „Egyházam iránti kötelességeim teljesítése nekem valódi lelki szükség, lelki szükség a szó legnemesebb értelmében, mert vallásosságomnak, erőmnek egyik forrását mindig itt találtam és itt kerestem fel ebben a körben, a hol annyi önzetlen buzgalmat, annyi odaadó szorgalmat és tevékenységet tapasztaltam“. „A lelki erőnek legfőbb forrása mégis csak a hit. Anyagi dolgokkal foglalkoztam, a nemzetgazdasági fejlődéssel, egész életemben, de azért mégis minden percben és minden órában, talán inkább, mint azok, a kik ilyen dolgokkal nem foglalkoztak, éreztem a vallás üdítő, erősítő forrásának elkerülhetetlen szükségét. Mindenkinék, de különösen a fiatal nemzedéknek nem mondhatok egyebet, mint 32 éves közpályám tapasztalatainak azt a rezultátumát, hogy hit nélkül eselekedet, nemes jó cselekedet, de erélyes cselekedet sincs.“ Vagy: „A mi hitünkben vannak eltérő nézetek más vallásokéitól és én az általános keresztyén tanok közül Calvin egyik tanát, bár a legmerevebb, a predesztináció tanát teljesen magaménak vallom. Tapasztalatból mondom, hogy mikor tetterőmet a habozás, a kétely, vagy talán a fájdalom, vagy aggály emészteni indult, agyamból mindig kivettem, szíveimből kizártam azokat, mert azt mondtam: Isten így akarta, így határozta, így legyen.“ Az egyháztanács nagy örömmel hallgatta s mi is lelki gyönyörűséggel olvastuk az apostoli buzgalmu férfiú lelkemelő nyilatkozatait.

— **A párviadalok ellen.** A politikai lapok szélére hozták, hogy Békésvármegye törvényhatósági bizottsága legutóbbi közgyűlésén *Kecskeméti Ferenc* lelkész indítványt tett a párviadalok megszüntetése tárgyában és a közgyűlés az indítvány felett napi rendre tért. Tudva van felőlünk, hogy mi személyeknek bókolni nem igen szoktunk s éppen Kecskeméti úrral szemben nem egyszer éles kritikát alkalmazunk. Ha rászolgál kétségen kívül így járunk el a jövőben is; mert személyi politikát sem nem szolgáltunk, sem szolgálni nem akarunk. De ha kérlelhetetlenek vagyunk ott, hol nézetünk szerint a közügyek ezt követelik, nem fogunk a hátulsók között maradni akkor sem, a mikor az érdem méltóságáról van szó. S ez az indítvány Kecskeméti Ferencnek igazán becsületére válik. A múlt nyáron mi is felszólaltunk már lapunkban ez ostoba ragálnak a debreceni kollégium növendékei között tapasztalt terjedése ellen s egyik nemes gondolkozású jogtanár felszólalásunkat helyeslően, a többek között válaszában bizonyos melancholiával azt jegyezte meg, hogy „mit tegyünk . . . mikor az ifjúság unos-untalan azt látja és olvassa, hogy az ország nagyjai is párbajoznak!?“ Nos? Hát indítunk e ragály ellen aktiót a vármegyéken, mint Kecskeméti tette. Az országban sok lelkész megyebizottsági tag; tegye meg mindenik a maga kötelességét s a siker nem marad el. Elvetették ugyan most Békésvármegyében ezt az indítványt s talán sokan meg is mosolyogták, de az ilyen mosolyra *Beniamin Disraeli* 1837. december 7-ki parlamenti beszédében azt mondta: „semmi sincs oly könnyű, mint nevetni. Többször kezdtem meg már sok dolgot és gyakran sikerült nekem végre. Most leülök ugyan, de el fog jönni az idő, midőn meg fognak önök hallgatni engem.“ Eljutván hozzánk a Kecskeméti indokoló beszéde, azt figyelmesen átolvastuk s minden pontjában aláírjuk.

— **A „Szövétnek“** című egyházi néplap legközelebbi száma „Jézus megdicsőülésének“ a képét hozza

szakasztott ügy, a mint azt a katolikus és oláh templomok oltárképein láthatjuk. A Krisztuson kívül oda van pingálva két inkarnált lélek is, — t. i. a Mózesé és az Illésé, — pedig úgy tudjuk, hogy ennek a két léleknek még eddig nem akadt olyan tekintélyes és szavahihető photographusa, mint p. o. a híres Crookes Villiam, a ki a King Katie megtestesült lelkét egy alkalommal karon fogta s le is photographálta! A „Szövétnek“ t. szerkesztőjének nézeteit, mint egyéniségét ismerve, reméljük és feltesszük, hogy ez a kép a „Szövétnek“-be az ő tudtán kívül csempésztetett be. Mi egy alkalommal már részletesen kifejtettük ide vonatkozólag a tiszta kálvinizmus álláspontját. Most ismétlésekbe bocsátkozni nem akarunk. De azt kijelentjük, hogy azokat, a miket akkor elmondottunk, az utolsó jottáig fentartani ma még *sokkal több okunk van!* A ki az efféle képekben gyönyörködik, miért ne festethetné azokat oda a templom mennyezetére is? És miért ne cserélhetné ki a képeket szobrokkal is? Athénben így cselekedtek . . . a katolikusok példaként előttünk járnak! Meglehet, hogy még egyszer e tekintetben felvesszük a keztyűt; mert az egyes csak türhetetlen, hogy néhány ravasz farizeus és együgyű fanatikus kedvéért elhanyagoljuk a régi gypüt s összemarassuk magunkat a kígyókkal. Nincs mit tenni mást, mint hogy a lelkészek tömegesen lépjenek fel ez ostoba hypokrizis ellen; mert, lelkünkre mondjuk, ebből még nagy baj lesz! Hát nem látjuk, hogy Angliában az ilyen kérdések körül éppen napjainkban milyen harcok folynak s nem halljuk az örömrivalgást még a hazai ultramontán lapokból is, hogy Angolország ma-holnap katholicizálni fog! (Lásd „Magyar Állam“ f. évi márc. 5-iki számát.) És minálunk van egy klikk, melynek bajnokai e szomorú tények dacára is hol nyiltan, hol alattomosan támadnak bennünket (l. „Dunántúli Prot. Lap“ f. évi 10-ik számát) s elmondják, hogy „mi minden újabb kezdeményezésnek konokul ellene állunk; tehetetlenek, élehetetlenek“ vagyunk stb. stb. Óh! nem úgy, tisztelt uraim, nem úgy! A vallásos rendíthetetlen meggyőződés s az egyházunk érdekében nyilvánuló ernyedetlen munka nem az önök monopoliuma s jegyezzék meg jól, hogy mi ugyan sokszor kemény bírálatot mondunk magunk felett, de abból ellenünk tőkét faragni senkinek joga nincs. Különben sommásan végezni fogunk ezzel is.

— **Halálozás.** A legmélyebb részvétellel értesültünk arról a súlyos veszteségről, a mely Kovács János nyugalmazott kartársunkat, nejének sz. *Némethy Rózának* f. hó 10. történt elhunytával érte. A család következő gyászjelentést bocsátotta ki: „Szomorodott szívvel jelentjük Kovács János főiskolai nyugalmazott tanárnénak, néhai született *Némethy Rózának* hosszas betegeskedés folytán, életének 69-ik évében, folyó hó 10-én történt csendes elhunytát. Boldogult kedvesünk f. hó 12-én vasárnap délután $\frac{3}{4}$ órakor a Péterfiak 3-ik sz. lakásunkról, ev. ref. vallású szertartás, éneklés és imádság után, a Kossuth-utcai temetőbe fog vitetni, s örök nyugalomra sírba tétetni. Debrecen, 1899. március 11. Id. Kovács János mint férje; ifj. Kovács János, Tóth Paulina nejével; Kovács Endre, Komornyik Piroska nejével; Kovács Teréz, Dr. Andrassy Ernő férjével mint gyermekei. Makra Iona, Makra Zsigmond, Makra Margit, Makra Erzsébet, Kovács Irén, Andrassy Ernő mint unokák. Némethy Eszter özv. Makra Mihályné; Némethy Elek; Némethy Laura Tóth Mihályné mint testvérek és a többi rokonok nevében is.“ A megboldogultban Kovács János kartársunk szorgalmas, munkás házi nőt, szerető hitvesét, örömeinek és bánatainak egyaránt

